

Directa

publicació quinzenal

Núm 390

Del 28/7 al 7/9 de 2015

2 €

www.directa.cat

Entrevista al sociòleg
Àngel Calle, que parla
de les possibilitats i els
límits del municipalisme **12-15**

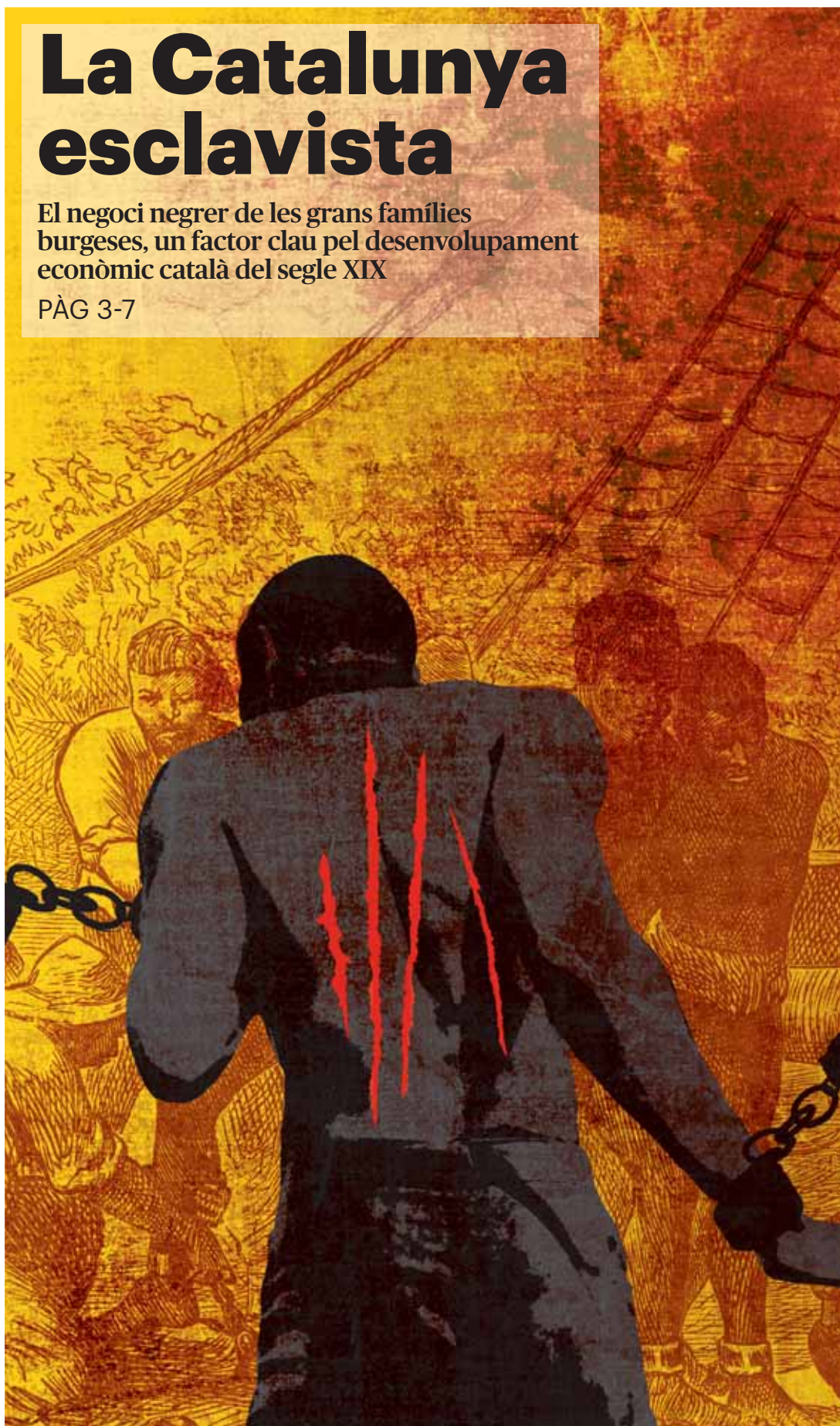
Olesa de Montserrat, un
exemple d'abastiment de
l'aigua en clau cooperativa
i autogestionada **16-17**

Emparat en la lluita
contra el narco, l'exèrcit
mexicà segueix cometent
abusos i assassinats **22-23**

La Catalunya esclavista

El negoci negrer de les grans famílies
burgeses, un factor clau pel desenvolupament
econòmic català del segle XIX

PÀG 3-7

/ HUGO CORNELLES

D

Directa

publicació quinzenal

EDITA:
Associació per la Difusió Sense Límits (ADSL)
C. Riego núm. 37 baixos esquerra
08014 Barcelona
Tel: 935 270 982 / Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat
www.directa.cat

DIPÒSIT LEGAL: GI-1528-2005

LICÈNCIA CREATIVE COMMONS:
Reconeixement-No Comercial-Sense Obra
Derivada 2.5

Aquesta publicació intenta escriure amb
un llenguatge no sexista i no androcèntric

La Directa no comparteix necessàriament
les idees expressades als articles d'opinió

QUI SOM?

Estirant del fil
David Bou i Victor Yustres
Al peu del canó
Marc Rude i Jesús Rodríguez
Miralls
Gemma Garcia
Cruïlla
Maties Lorente
Impressions
Adrián Crespo i Isabel Benitez
Roda el món
Oriol Andrés i Roger Suso
Poca Broma
Roger Pelàez
Expressions
Oriol Fuster i Joan Gener
La indirecta
Alex Romaguera
Coordinació web
Manel Ros i Eloi Latorre
Audiovisuals
Sònia Calvó
Fotografia
Victor Serri
Il·lustració
Ricardo Hermida
Correcció
L'asterisc
Edició
Ignasi Franch
Compaginació
Roger Costa Puyal
Disseny gràfic
Jose Téllez, Sergio Espin, Núria Ribes
i Hugo Cornelles
Gestió web
Talaies Koop.
Administració
Karminha
Difusió i Publicitat
Ferran Domènech
Comercial
Pau Fabregat

CORRESPONSALIES:

Baix Llobregat, Berguedà, Barcelonès
Nord, El Camp, Girona, L'Horta, Manresa,
Maresme, Menorca, Osona, La Plana Alta,
Ripollès, Sabadell, Solsonès, Terrassa, Terres
de l'Ebre, Terres de Ponent, Vallès Oriental

CONTACTES:

General directa@directa.cat
Redacció redaccio@directa.cat
Cultura expressions@directa.cat
Subscripcions subscripcions@directa.cat
Publicitat publicitat@directa.cat
Distribució distribucio@directa.cat

Prendre'ns el nostre temps

/ PAU FABREGAT

Anna Pujol Reig
@Putxiputxis

Dins la voràgine dels moviments socials, la militància, les col·laboracions, el voluntariat i la lluita en general, s'acostuma a estar sempre pendent, sempre atent, com els gats quan dormen amb un ull mig obert.

No és fàcil seguir el ritme perquè demana una gran dosi d'energia i, sobretot, de temps. Entre manifestacions, concentracions, llegir articles i redactar-los, assistir a assemblees i a actes diversos o escodrinyar diàriament les xarxes socials i participar-hi, el temps s'escola a un ritme vertiginós sense que en siguem massa conscients.

El temps. Aquell bé tan preuat que, amb els anys, t'adones que és la teva única pertinença. Utilitzat de la manera adequada, és capaç d'alegrar-te el dia més dur o d'espantillar-te el dia més meravellós. Ahhora, sense adonar-nos-en, vivim en un món on sempre hem de ser a tot arreu, fent mil coses, donant-ho tot: així és com se'ns diu que el nostre temps està ben aprofitat. I, per trist que sembli, no tenim gaire idea de com dedicar-lo a nosaltres mateixes, perquè, irònicament, mai no tenim temps per plantejar-nos aquesta qüestió. Sempre hi ha coses més importants. De fet, en la societat actual, avorrit-se o perdre el temps es considera un fracàs o, com es diu col·loquialment, ser un *loser*.

Per aquest motiu, és bàsic i necessari que ens donem aquest espai, un temps per abaixar el ritme, per desconnectar

Aprofitarem l'agost per aturar-nos, descansar i plantejar-nos el que ha de venir. El proper número sortirà el 8 de setembre. Mentrestant, us animem a participar a la campanya #FemPausa

d'aquest dia a dia impossible de seguir i, d'aquesta manera, poder replantejar-nos en què voldrem perdre el temps futur. Com deia l'Ovidi: "Tot comença en un mateix".

A la DIRECTA, com cada any, aprofitarem l'agost per aturar-nos, descansar i plantejar-nos el que ha de venir. Així doncs, el proper número sortirà el 8 de setembre. Aprofitem per animar-vos a participar a la campanya #FemPausa. Esperem rebre fotos vostres llegint la DIRECTA als indrets on hagueu decidit anar per cuidar-vos i dedicar-vos el millor que teniu: el temps. ◀

VOLEM SABER LA TEVA OPINIÓ: Quin article t'ha agradat més del número? Què hi trobes a faltar? Quins canvis hi faries? Quins temes no toquem i podríem tractar?

ESCRIU-NOS a directa@directa.cat **PARTICIPA!** #Directa390

Catalunya va tenir un paper protagonista en el comerç d'esclaus durant l'etapa colonial del segle XIX. Moltes famílies de la burgesia i comerciants van amassar grans fortunes gràcies, entre altres coses, a aquesta activitat, tant de manera legal com –més encara– durant l'etapa clandestina, a partir de 1820. Les riqueses colonials van ser transferides a la metròpoli i van contribuir al desenvolupament econòmic català i, sobretot, de Barcelona durant la segona meitat del segle. Alguns col·lectius denuncien la presència, encara avui, de monuments i edificis que homenatgen alguns traficants negrers, especialment a la capital catalana.

Catalunya, protagonista del **comerç negrer** amb Cuba

S'han documentat més de 360 expedicions d'embarcacions catalanes amb esclaus entre 1790 i 1845, que mostren la participació dels comerciants i les famílies catalanes en aquest negoci

Monument a l'esclavista Antonio López i López a la Via Laietana de Barcelona / GUYE SANCHEZ

Víctor Yustres
@victoryus3

La participació dels comerciants catalans en el tràfic d'esclaus, principalment a Cuba, ha estat un terreny pel qual la historiografia catalana sempre ha passat de puntetes. Malgrat les dificultats per documentar el comerç negrer, es pot constatar que la burgesia catalana va tenir un pes notable en el tràfic d'esclaus a les Antilles. Els indians (nom que rebien els comerciants que van anar a fer negocis a les Antilles i després van tornar a la metròpoli) van amassar grans fortunes, que van ser transferides i invertides al llarg del segle XIX a Catalunya, especialment a Barcelona. Aquest va ser un dels factors clau del creixement econòmic i la industrialització de la capital catalana durant aquella època.

El comerç d'esclaus en xifres

Quan, el 1789, la corona espanyola va liberalitzar el tràfic d'esclaus sense limitacions, els indians provinents de Catalunya controlaven bona part del comerç de Cuba. A més, el Decret de Nova Planta permetia el comerç directe entre el port de Barcelona i les colònies americanes (de fet, el port català tenia més rutes comercials amb l'Atlàntic que amb el Mediterrani).

Segons apunta l'historiador Josep Maria Fradera a *La participació catalana en el tràfic d'esclaus (1789-1845)*, les embarcacions catalanes que van comerciar amb esclaus fins que es va abolir el tràfic l'any 1820 (en entrar en vigor el tractat angloespanyol de 1817) van ser un mínim de 146, del total de 589 vaixells negrers espanyols. Entre 1790 i 1820, es van registrar fins a 1.859 expedicions negreres als quatre ports autoritzats de Cuba (l'Havana, Matanzas, Santiago i Trinidad). Així doncs, durant aquests 30 anys, el tràfic d'esclaus català va representar un 7,5% del total de naus negreres de tot el món arribades a l'illa i un 24,7% de les espanyoles. En total, es calcula que els comerciants catalans van portar més de 30.000 esclaus –més del 15% del total– a Cuba des de l'Àfrica i altres illes antillanes. Cal assenyalar que, a les expedicions catalanes provinents de l'Àfrica, les més habituals entre 1810 i 1820, la mitjana era de 235 esclaus per embarcació. La fragata *Moc-tezuma*, capitanejada per un home anomenat Bru, va establir el rècord d'esclaus per vaixell: 820.

Durant el període establert entre 1820 i 1845, el tràfic d'esclaus ja era il·legal. Però, el comerç negrer, lluny d'aturar-se o disminuir, va augmentar enormement. Entre 1790 i 1820, havien entrat entre 200.000 i 270.000 esclaus a Cuba; durant els vint-i-cinc anys següents, van ser entre 400.000 i 477.000. S'estima que els vaixells negrers catalans van fer fins a 220 rutes il·legals per comerciar amb esclaus. 56 expedicions van ser capturades i jutjades pels anglesos a les costes de Sierra Leone.

Pels esclaus, el viatge podia durar fins a tres mesos i es convertia en un infern. Els encadenaven els uns als altres perquè

[Continua a la pàgina següent >>>](#)

Josep Xifré i Casas, primer president de la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Barcelona, l'any 1808 / ARXIU D'ARENYS DE MAR

Antonio López i López, marquès de Comillas

>>> Ve de la pàgina anterior

ocupessin el mínim espai possible i rebien l'aigua i el menjar justos per sobreviure; sovint, eren alimentats a la força. Cada dos o tres dies, podien sortir a la coberta per estirar les cames una estona. Els vaixells anaven a buscar-los a les costes orientals africanes i els capturaven directament o els compraven als cacs negres d'algunes tribus. Infants, homes i dones eren transportats a les Antilles o el Brasil, engeixats durant unes setmanes i, després, venuts per treballar a les plantacions.

Les famílies esclavistes

El nombre de famílies catalanes i grans comerciants que es van enriquir gràcies al tràfic d'esclaus és extensa. Fins al 1820, el comerç negrer es considerava una transacció més dels negocis mercantils i, segons afirma l'historiador Jordi Maluquer, "gairebé tots els comerciants s'hi van dedicar en un moment o altre". A partir de 1820, quan entra en vigor el tractat d'abolició, el tràfic d'esclaus passa a ser un negoci més lucratiu i controlat per alguns dels grans comerciants que ja estaven establerts a l'illa. Les famílies Samà i Vidal-Quadras, Antonio López i López, Joan Xifré, Miquel Biada o Joan Güell són algunes de les personalitats catalanes destacades que es van lucrar amb aquesta activitat. Tot i que no tots els comerciants van entrar en el món del comerç amb esclaus, gairebé tots els empresaris catalans que residien a Cuba eren propietaris d'esclaus. Alguns d'ells encara conserven estàtues i carrers amb el seu nom a Barcelona i altres ciutats, com Josep Xifré, López i López o Güell.

El retorn dels capitals

La relació estratègica de les grans famílies empresarials catalanes amb Cuba va convertir Barcelona en una ciutat del retorn, especialment pels indians més rics i poderosos, independentment que fossin catalans d'origen o no (el marquès de Comillas, els Goytisolo o Zulueta, per exemple, no ho eren). El retorn dels indians va significar, també, el retorn de bona part dels beneficis i els capitals generats a l'illa amb mà d'obra esclava o a través del tràfic d'esclaus. Aquests recursos financers van nodrir la inversió en àmbits diferents: des de la indústria tèxtil a alguns dels primers grans bancs del moment, passant pels ferrocarrils i la inversió immobiliària en un moment d'expansió urbana (coincident amb la creació de l'Eixample). El Banco Hispano Colonial, fundat el 1876 i presidit (els set primers anys) pel poderós empresari esclavista Antonio López i López i uns altres set indians enriquits

a Cuba, va ser un dels catalitzadors del retorn de riquesa de les Antilles a Barcelona, on tenia la seu. L'entitat va néixer per finançar projectes comercials amb les colònies espanyoles i va participar en la creació de la Companyia General de Tabacs de Filipines l'any 1881. També va invertir en el Ferrocarril Metropolità de Barcelona o en la Societat General de les Aigües de Barcelona i va finançar obres públiques de remodelació urbanística a la capital catalana, com l'obertura de la Via Laietana.

No és d'estranyar, doncs, que Barcelona esdevingués el centre del negoci colonial espanyol durant la darrera meitat del segle XIX. Era on tenien la seu les tres empreses -i els seus accionistes- que més van fer per transferir les riqueses antillanes: la Companyia Transatlàntica Espanyola, el Banco Hispano Colonial i la Companyia General de Tabacs de Filipines.

Intentant marcar distàncies

La burgesia catalana no va restar al marge del colonialisme espanyol i el comerç esclavista, però va intentar desmarcar-se'n durant la guerra d'independència de Cuba i les Filipines. El 1898, la Unió Catalanista va publicar dos manifestos dirigits al poble català en què criticava el model polític ineficient, corrupte i de desgovern d'Espanya. Els escrits marcaven distàncies sobre la política colonial desenvolupada per l'administració espanyola, davant l'anunciada pèrdua de Cuba i les Filipines.

La realitat, però, és que el grau d'implicació de Catalunya en la política colonial espanyola i el tràfic d'esclaus durant el segle XIX va ser molt elevat i es va dirigir, en bona part, des de Barcelona. L'historiador Martín Rodrigo ho explica a 'Catalunya i el colonialisme espanyol (1868-1899)'. L'any 1869, durant la revolta de la Guerra dels Deu Anys a Cuba, la Diputació de Barcelona va enviar tres expedicions de voluntaris catalans per sufocar la revolució i defensar els interessos econòmics nacionals a l'illa. Els 3.600 voluntaris enviats des de Barcelona multiplicaven per tres els efectius que corresponia aportar (1.164 soldats). Els indians que van organitzar i finançar l'embarcament de voluntaris van participar en la creació del Círculo Hispano Ultramarino de Barcelona i, posteriorment, van crear la potent entitat financera del Banco Hispano Colonial.

El tràfic d'esclaus i l'enriquiment a costa de les colònies que Catalunya, Espanya o la resta de nacions marítimes europees van perpetrar és una pàgina de la història encara força silenciada. Però el cert és que totes hi van participar. Encara s'han de quantificar els beneficis econòmics obtinguts -base del creixement i de la modernització de les metròpolis- i els danys i les ferides obertes que van generar. 4

Fins al 1820, el negoci negrer es considerava una transacció més. Segons l'historiador Jordi Maluquer, "gairebé tots els comerciants s'hi van dedicar en un moment o altre"

La relació estratègica de les grans famílies empresarials catalanes amb Cuba va convertir Barcelona en una ciutat del retorn, especialment pels indians més rics i poderosos

Quines famílies i indians catalans van comerciar amb esclaus?

Tretze casos comprovats de comerciants que es van enriquir amb l'explotació esclavista, ja fos com a hisendats productors de sucre o com a traficants de persones

Carles Badenes
@carles_badenes

Antonio López i López, marquès de Comillas: propietari i traficant. Una de les persones més riques i influents de l'Estat espanyol a l'època. Originari de Cantàbria però instal·lat a Barcelona, va fundar el Banco Hispano Colonial, la Companyia General de Tabacs de Filipines i la Companyia Transatlàntica de Vapor, entre altres empreses.

Francesc Martí i Torrens 'Panxo': gracienc de naixement, va emigrar a Cuba a principis del segle XIX sense diners i va començar dedicant-se a l'hostaleria, la pesca i la pirateria. Arran dels seus coneixements de la costa, el van nomenar subdelegat de la Marina de la Chorrera a l'Havana, on va passar a controlar pescadors i comerciants. També es va dedicar al tràfic negrer. L'any 1837, va fer construir el Gran Teatro de La Habana.

Família Vidal-Quadras: avantpassats directes de l'actual polític del Partit Popular i grans financers a Barcelona. La seva casa familiar va ser una de les entitats més importants en crèdit comercial i negoci amb lletres de canvi.

Joan Güell: traficant d'esclaus i propietari de treballadors negres i *ingenios*. Intel·lectual orgànic destacat de la burgesia catalana, industrial i financer de primer nivell a Barcelona quan va tornar i una de les figures més conegudes de l'època. Impulsor de la Maquinista Terrestre i Marítima. El seu fill Eusebi, industrial, polític i mecenes, va manar construir el Park Güell i la Colònia Güell.

Miquel Biada: propietari i traficant d'esclaus, va impulsar del primer ferrocarril peninsular (que unia les ciutats de Barcelona i Mataró) i es va convertir en un important industrial maresmenc.

Família Goytisolo: propietària hisendada, amb membres destacats a l'elit cubana, d'origen basc i retornada a Barcelona. Els germans escriptors -Juan, Luis i el ja difunt José Agustín Goytisolo- en són descendents directes.

Josep Xifré: propietari d'esclaus, inversor immobiliari i membre destacat de l'elit d'indians retornats a Barcelona. Primer president de la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Barcelona (l'antecedent de La Caixa) i líder d'institucions burgeses com la Junta de Beneficència de la ciutat.

Salvador Vidal: propietari d'esclaus i *ingenios* que va formar part de la junta de govern del Banc de Barcelona durant la dècada de 1870.

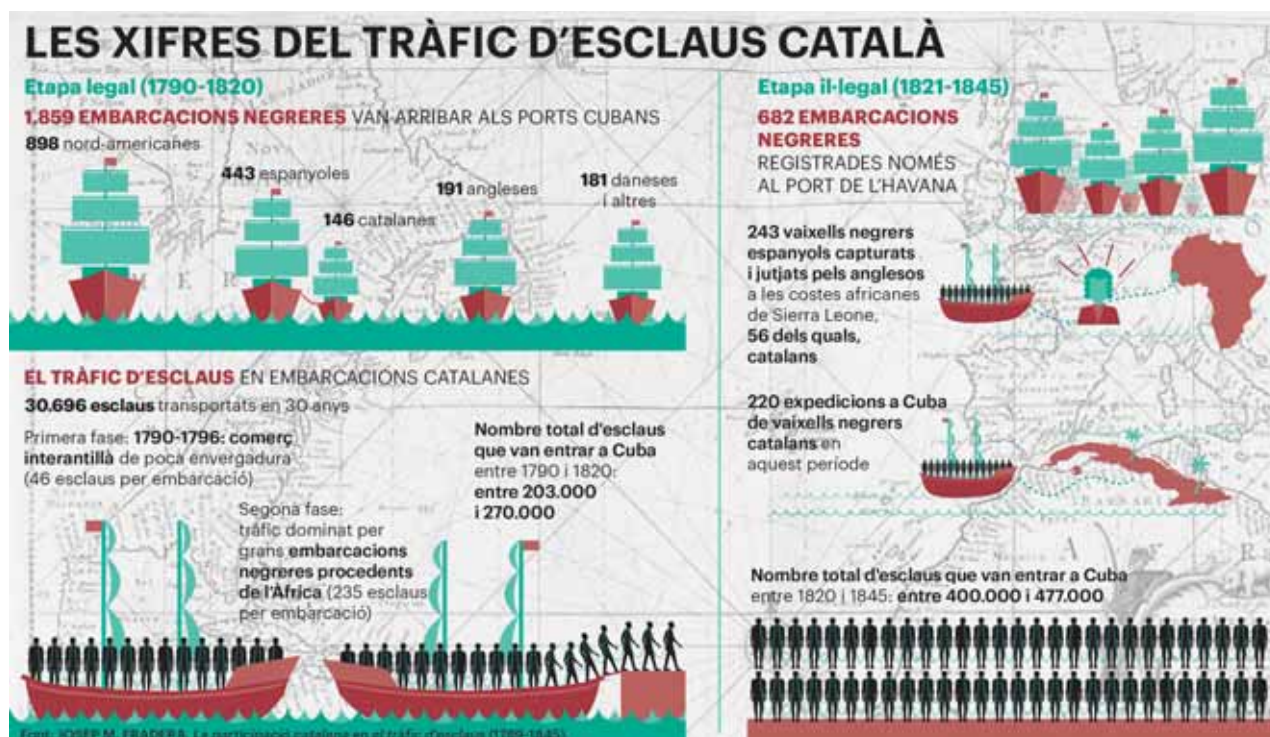
Tomàs Ribalta: una de les persones més riques d'Espanya en temps de la Restauració i, probablement, de les primeres fortunes de la ciutat de Barcelona. Va fer inversions immobiliàries i adquisicions sumptuàries com és el cas del Palau Marc de la Rambla.

Família Samà: nissaga d'esclavistes majoritàriament retornats a Vilanova i la Geltrú i Barcelona, on es van integrar a l'elit empresarial, comercial i financera del moment. La família va adquirir títols nobiliaris, com els de marquès de Vilanova i la Geltrú o marquès de Mariana, que actualment són ostentats pels seus descendents directes: Javier de Fontcuberta i de Samà i Mariana de Fontcuberta i Juncadella, respectivament. El primer està implicat en operacions immobiliàries molt criticades a l'Eixample, a banda de diversos escàndols menors.

Esteban Gatell: traficant d'esclaus, va ser un capitalista amb inversions molt importants a l'empresa La Maquinista, a la línia ferroviària de Barcelona a València, les línies de vapor i el Fomento del Ensanche de Barcelona, entre molts altres.

Jose Pedro Taltavull: propietari d'esclaus i posteriorment inversor i financer. Juntament amb el marquès de Comillas i altres indians retornats -majoritàriament esclavistes-, va impulsar el Banco Hispano Colonial, el banc espanyol més gran del moment, que seguiria actiu fins ben entrat el segle XX.

Família Rabassa i Milà de la Roca: membres de l'elit catalana amb nombrosos encreuaments matrimonials amb les grans famílies del moment. Grans traficants d'esclaus.

La petjada de l'esclavisme als carrers

La demanda de retirar una estàtua en record d'Antonio López López reobre el debat sobre la recuperació de la memòria històrica del colonialisme i el tràfic d'esclaus a Catalunya

/ ANDREU BLANCH

L'Ajuntament de Barcelona anuncia una revisió de les escultures, els noms de carrers i els emplaçaments de la ciutat que homenatgen vulneradors dels drets humans

A la via pública, continuen existint referències a figures del comerç negrer sense que s'expliqui el seu passat, des del carrer Xifré al monument que recorda Joan Güell

Victor Yustres
@victoryus3

L'Ajuntament de Barcelona ha anunciat, a través del comissariat d'Estudis Estratègics i Programes de Memòria, l'historiador Xavier Domènech, la retirada del monument dedicat a Antonio López i López, un dels empresaris esclavistes més cruels del segle XIX. També anuncia l'obertura d'un procés participatiu per rebatejar la plaça que actualment du el seu nom, situada al final de la Via Laietana. Aquesta acció s'emmarca, segons explica Domènech, en una estratègia de revisió de les escultures i els noms de carrers i emplaçaments de la ciutat que homenatgen personatges que han vulnerat els drets humans. El procediment ha evidenciat que, a Barcelona i altres ciutats catalanes, encara queda simbologia que fa referència a personatges relacionats amb l'esclavisme o el colonialisme. Aquest fet ja havia estat denunciat per entitats com SOS Racisme, l'Espai Immigrant del Raval o Tanquem els CIEs.

A la via pública barcelonina, continuen existint moltes referències a figures de l'esclavisme català sense que s'expliqui el seu passat negrer. Per exemple, al Camp de l'Arpa, hi ha un carrer Xifré, en homenatge a Josep Xifré i Cases, esclavista originari d'Arenys de Mar i un dels catalans més rics del segle XIX. Al costat de la plaça

del Palau, es mantenen els Porxos d'en Xifré, un immoble immens encarregat per Xifré que encara porta el seu nom. El mateix esclavista va fer construir l'Hospital Xifré d'Arenys de Mar, que també ha estat una escola. Altres immobles barcelonins es deuen a les famílies negreres Goytisolo -que, tot i ser d'origen basc, va edificar a la capital catalana- i Vidal Quadras. A més, hi ha altres espais que reten homenatge a aquestes nissagues. A Cambrils, per exemple, hi trobem el Parc Samà, que va ser construït pel marquès de Marianao, Salvador Samà i Torrens, fill del famós negrer vilanoví Salvador Samà i Martí. El parc es pot visitar i, al seu web, es destaca que l'espai "conserva el sabor romàntic de l'època colonial" i "l'ambient exòtic de Cuba, la colònia perduda".

A Catalunya, la representació de personatges lligats al colonialisme -no necessàriament (o no de manera demostrada) al tràfic d'esclaus- també és recurrent. Per exemple, l'estàtua dedicada a Colom al final de la Rambla de Barcelona no representa pas un colonitzador i un opressor, sinó un heroi i un símbol de la ciutat. A la seva base, s'hi reproduïx la figura d'una indígena despullada, agenollada als peus de Bernardo de Boyl, primer vicari apostòlic de les Índies: molts col·lectius indígenes consideren que aquesta imatge és humiliant. Joan Güell i Ferrer, comerciant que va anar a Cuba i es va convertir en un dels cotoners industrials més rics, té una estàtua honorífica al centre de Barcelona. El general Joan Prim, governador de Barcelona i després capità general de Puerto Rico, que va ordenar dures campanyes de repressió contra la població negra que lluitava per l'abolició de l'esclavatge, també compta amb una estàtua equestre pròpia al Parc de la Ciutadella, a més d'una rambla, una escola i multitud de carrers arreu de la geografia catalana.

Qui i com es fa la retirada dels monuments?

A l'hora de plantejar maneres de recuperar la memòria històrica de l'esclavisme, es plantegen diversos debats i preguntes ober-

Monument al general
Prim ubicat a la
Ciudadella / GUYE
SANCHO

Estàtua que
homenatja Joan
Güell a la Rambla
de Catalunya de
Barcelona / G. S.

tes. Daniela Ortiz és membre de l'Espai Immigrant del Raval i impulsora de la campanya Monuments colonials, que assenyalava monuments, carrers i símbols colonialistes presents a la capital catalana. Ortiz afirma que els monuments s'han de retirar i que és molt important qui i com ho fa. "A l'Argentina, per exemple, quan el govern de Cristina Kirchner va treure una estàtua de Colom, va ser un procés 100% institucionalitzat; al contrari del que va passar a Venècia, on la retirada va ser popular i amb la connivència del govern. La retirada institucional no deixa espai perquè la societat civil pugui reivindicar-la, fer-la de manera pública i simbòlica i explicar bé què significa", assegura l'artista i activista. "També és important qui fa l'acció de retirar el monument. En el cas dels monuments colonialistes de Barcelona, no té el mateix significat si la retirada la fan col·lectius de persones migrades -normalment més invisibilitzats- o la fan col·lectius locals", afirma Ortiz. "També s'ha de pensar bé com quedarà l'espai quan es tregui el monument abans de fer-ho", afegeix.

L'antropòloga Lola López, directora del Centre d'Estudis Africans i Interculturals, planteja una altra opció: "A mi em sembla que pot ser més adequat mantenir estàtues com la d'Antonio López o altres, però explicant qui eren i què van fer". "Pot ser una oportunitat més educativa per recuperar la memòria històrica i aconseguir que la gent no se n'oblidi, perquè el nostre imaginari col·lectiu no té present la idea que Catalunya ha participat activament en la colonització a Cuba i en el tràfic d'esclaus", afegeix.

Per la seva banda, l'historiador Martín Rodrigo, especialista en colonialisme i esclavisme, aposta per "engagar un procés de recerca ampli entre el món acadèmic i la societat civil i amb el suport de les institucions públiques" per recopilar el màxim d'informació i dur-la als museus. O crear un memorial de l'esclavatge com s'ha fet a Nantes o Liverpool. ◀

Nantes: un memorial al primer port negrer francès

"L'esclavitud forma part de la nostra història. La ciutat ha basat part de la seva riquesa en aquest tràfic odiós que ara reconeixem com un crim contra la humanitat". Amb aquesta frase contundent es comença a explicar el projecte del Memorial de l'Abolició de l'Esclavitud a Nantes, ciutat que té el trist honor de ser el primer port negrer de l'Estat francès durant del segle XVIII. Es calcula que prop de 450.000 esclaus van embarcar en galeres nanteses, el 45% del tràfic francès. La ciutat dels ducs de Bretanya va obrir els ulls sobre el seu passat esclavista i va decidir construir aquest memorial commemoratiu de l'abolicionisme, que es va inaugurar el març de 2012. El procés, però, va ser lent: la Universitat d'Història de la ciutat va començar a investigar sobre el tràfic d'esclaus a Nantes a principis dels anys 80 i no és fins al 1992 que la població i les institucions prenen consciència de la importància de recuperar i explicar aquest passat. Ho fan, en part, gràcies a una famosa exposició que es va fer a la ciutat: *Les baules de la memòria*.

Construït en un espai emblemàtic a la riba del riu Loire, que divideix la ciutat bretona, el Memorial de l'Abolició de l'Esclavitud consta de dues parts. La primera és una gran esplanada exterior de 7.000 metres quadrats amb 2.000 plaques de vidre incrustades al terra. 1.710 tenen escrits els noms dels vaixells negrers i la data en què va salpar cada expedició; 290 porten el nom de les sucursals negreres i els ports d'escala i de venda per on van passar les naus a l'Àfrica, les Antilles, Amèrica i l'oceà Índic. La segona part, el cor del memorial, és un passatge subterrani, gairebé a l'alçada del riu, on es poden llegir -també sobre diverses plaques de vidre- una selecció de textos, lleis, testimonis i obres literàries sobre l'abolicionisme i algunes

dates històriques i geogràfiques per explicar el context del tràfic d'esclaus a l'època. També es fa referència a les formes d'esclavitud contemporània (treball infantil, explotació sexual, etcètera). L'espai i la remor de l'aigua xocant contra la pedra creen una sensació perturbadora al públic visitant, que se sent com si estigués confinat dins d'una galera esclavista. A l'entrada, es pot llegir un extracte de la Declaració Universal dels Drets Humans i la paraula *llibertat* escrita en 50 idiomes.

El memorial és un exercici de memòria històrica únic a Europa, però també ha rebut algunes crítiques. D'una banda, per la poca participació del teixit associatiu i les universitats en el seu disseny i per l'apropiació política per part del Partit Socialista francès, que governa la ciutat des de 1989. D'altra banda, perquè no aprofundeix prou en el paper jugat per la societat nantesa. Jean Breteau, un dels impulsors de l'exposició *Les baules de la memòria*, assenyalava que "l'interessant hagués estat evocar els fets, a vegades escandalosos i xocants, que relacionen la ciutadania de Nantes amb el comerç d'esclaus". Segons Breteau, el monument planteja un missatge moralista i idealista, però no explica els fets que podrien resultar incòmodes per a la societat local. En aquest sentit, algunes associacions apostaven més aviat per construir un museu sobre el tràfic d'esclaus a la ciutat.

Diversos col·lectius volen continuar avançant en la recuperació de la memòria històrica de l'esclavisme a la ciutat, més enllà del memorial. L'any passat, van fer una petició a l'Ajuntament de Nantes perquè canviï el nom dels onze carrers que encara llueixen noms de negrers. La campanya s'ha estès a altres municipis, com Bordeaux (22 carrers), La Rochelle (5) o Le Havre (5).

El Memorial de l'Abolició de l'Esclavitud a Nantes / RÉGIS ROUTIER

Els **mercats** tradicionals, els supermercats i el turisme

La Boqueria de Barcelona i el Mercat Central de València, entre d'altres, afronten el fenomen de la massificació turística i la competència de les grans cadenes d'alimentació

Una de les parades que conserven models clàssics de negoci a la Boqueria de Barcelona / BRAIS G. ROUCO

Alba Legide
@albuxa1996

Al llarg de la història, els mercats municipals -amb una gran tradició al territori- han estat punts de reunió pel veïnat. Espais que esdevien veritables focus d'activitat econòmica i social dins la ciutat o el barri. Amb els anys, però, els canvis en els hàbits de la població, la precarietat laboral, el desinterès per l'alimentació com a pilar bàsic del nostre funcionament i l'envelliment de la clientela habitual, entre molts altres factors socioculturals, han fet que aquestes petites àgores veïnals perdin la seva essència de manera progressiva i, segurament, irreparable.

Cada ciutat és diferent i cada mercat un món, amb característiques diverses d'acord amb la seva idiosincràsia. Independentment de la localització, però, els mercats comparteixen algunes problemàtiques, tot i que aquestes afecten especialment els dels grans nuclis urbans.

Gent gran, clientela jove

Moltes de les persones que continuen comprant als mercats són gent d'edat avançada. Actualment, s'ha dibuixat una línia entre el comportament tradicional i de caràcter hereditari i la rapidesa del dia a dia, que no permet una gran dedicació al fet alimentari. Moltes comerciants es mostren preocupades per la desaparició i la manca de renovació d'aquesta minsa clientela, que cada cop va menys a comprar per les dificultats de mobilitat i que, a causa del pas del temps, va morint.

Algunes compradores habituals de ciutats com València o Barcelona -com la Conxa, veïna del barri valencià de Russafa de 85 anys, o la Yolanda, veïna del barri de Santa Caterina a Barcelona de 47 anys- contemplan la situació amb pena. S'intenta transmetre el valor de cuidar l'alimentació i de comprar als mercats, però les circumstàncies dificulten que gran part de les treballadores hi dediquin gaire temps, sobretot tenint grans superfícies -on la compra és més senzilla, ràpida i, en alguns casos, aparentment més barata- a l'abast.

Davant d'aquest escenari de futur cada cop més proper, fa anys que l'Ajuntament de Barcelona impulsa un seguit de remodelacions integrals dels mercats municipals que es trobaven en males condicions. Aquestes reparacions, que volen crear punts de referència que donin un valor afegit als barris, comporten l'habilitació d'espais com aparcaments subterranis, àrees de càrrega i descàrrega, grans magatzems i instal·lacions de recollida de brossa. A més, es redueix el nombre de parades i s'inclouen supermercats i restaurants dins els recintes. Un exemple d'això és el Mercat de la Llibertat, on s'ha passat de 76 a 36 establiments. Des de la seva reobertura, l'any 2009, les vendes han augmentat un 50% i les visites arriben als quatre milions anuals, segons dades de l'Ajuntament. El mateix esquema s'ha aplicat al mercat de Santa Caterina. De nou, no solament s'espera un increment de les vendes, sinó atorgar valor als barris i atraure clientela de

L'Ajuntament de Barcelona ha fet reformes que redueixen el nombre d'establiments dins els recintes alhora que volen rejuvenir la clientela

Entre les mesures que s'han pres, es discuteix especialment que les grans cadenes d'alimentació hagin entrat dins els mercats

menys de 45 anys que prengui el relleu a les compradores més grans. De totes maneres, empresaris com l'Antonio, copropietari d'una polleria a la Boqueria, o el Carlos, propietari d'una xarcuteria a Santa Caterina, no veuen amb bons ulls la incorporació de cadenes d'alimentació dins els recintes.

Nous hàbits: comprar a les grans superfícies

El creixement de les grans cadenes d'alimentació a les grans ciutats és molt evident i afecta uns mercats tradicionals que no només han d'acollir establiments atractius, sinó també competitius. Grans supermercats com Mercadona tenen 38 negocis oberts a la ciutat Comtal, cinc a Girona i dos a Tortosa. Si ampliem el mapa als països catalans, a Menorca, en té dos: un a Maó i un altre a Ciutadella. València, ciutat d'origen del fundador de l'empresa, és on la franquícia té més poder, amb 59 supermercats.

Un altre exemple de cadena valenciana és Consum Cooperativa, que obté beneficis dels diferents establiments que té: Consum, Consum Basic i Charter. En l'àmbit català, cadascuna de les marques de la franquícia compta amb 47, 50 i 71 botigues, respectivament. Al País Valencià, la xifra augmenta de manera significativa: 242 Consum, 34 Consum Basic i 129 Charter. Altres cadenes com Carrefour també juguen el seu paper dins el territori, tot i que no amb tanta força.

La situació és alarmant per al petit comerç: no poden competir amb la quantitat d'establiments que hi ha ni amb la guerra de preus que aquests inicien. Si bé els mercats garanteixen productes frescos i de proximitat, la crisi ha fet que molta gent presti més atenció a l'etiqueta amb el preu que a la qualitat del producte. La gent de menys de 45 anys protagonitza aquest canvi d'hàbits de consum, que no sols afecta punts concrets de la geografia. Mercats com el del Lleó a Girona, el de Russafa a València o el de Sa Peix a Menorca mostren que aquest problema és general. La desaparició dels mercats impactaria en la vida dels barris i la seva activitat econòmica, ja que enviaria a l'atur nombroses treballadores i empresàries que han dedicat tota la seva vida als comerços.

Turisme: ús i abús

Barcelona és una de les ciutats més turístiques d'Europa. Aquest fet es veu reflectit en les 37.559.044 passatgeres que van trepitjar l'aeroport del Prat el 2014. Entre les aerolínies que transporten més passatges, trobem Vueling, Ryanair i EasyJet. No és coincidència: totes tres encapçalen les llistes de les companyies *low cost* més usades per viatjar per Europa. És evident que moure's amb avió ja no és un privilegi. Aquest fenomen aparentment positiu, però, es pot considerar una arma de doble tall.

Especialment a les grans urbs, el turisme suposa un problema per als mercats de proximitat, afegit a la competència de les franquícies. Després de Barcelona i Madrid, València és la ciutat que

Les paradistes han de competir amb els grans supermercats pels preus dels productes
/ GORKA LEIZA

rep més turistes de l'Estat espanyol, amb més de cinc milions de visites l'any. Una víctima és el Mercat Central de València, que, a causa de la seva bellesa arquitectònica, és un gran focus de turistes que vénen a passar les vacances a la ciutat.

El mateix passa amb el conegut mercat de la Boqueria, emplaçament reconegut mundialment, ple de colors i olors ben diverses. Se situa a la Rambla de Barcelona, on cada dia s'escolen més de 30.000 turistes que no perden l'oportunitat de visitar el santuari culinari per excel·lència de la Ciutat Comtal. És clar que aquesta xifra desorbitada de visitants no inclou veïnes com la Susana (48) o la Isabel (50), que cada dia intenten comprar i moure's pel recinte amb el carro de la compra.

Les opinions respecte a aquest tema estan polaritzades. Hi ha comerciants, com els propietaris de Vidals Pons o de la cadena de xarcuteries Mas, que veuen amb bons ulls aquest fenomen; d'altres consideren desfavorable aquesta massifica-

ció que no els aporta cap benefici. De la mateixa manera, moltes compradores dels voltants no poden comprar tranquil·lament per culpa de la multitud de visitants que omple el mercat.

Les grans botigues i marques comercials estan obtenint beneficis clars de l'activitat turística, però el teixit veïnal organitzat al voltant d'aquests nuclis urbans està desapareixent. Llibreries i botigues de queviures, entre molts altres establiments, han hagut de tancar perquè la substitució del veïnat per turistes com a model de riquesa ha comportat la desaparició d'aquests comerços. L'espiral s'agreuja perquè aquestes comerciantes també deixen de consumir als barris. El veïnat es veu expulsat dels seus espais habituals i això provoca descontent entre els sectors més desfavorits, sobretot al districte de Ciutat Vella. Si el turisme és una font molt important de riquesa, també es reclama voluntat política perquè les pràctiques d'aquest sector no dificultin la bona convivència al barri. ◀

XAVIER RINS CARNISSER DEL MERCAT DE LA BOQUERIA

“Tots veiem un **canvi inevitable** en el model tradicional de venda”

/ V. S.

Alba Legide
@albuxa1996

El Xavier Rins, de 49 anys, té una carnisseria al Mercat de la Boqueria. Aquest negoci familiar, que va començar amb el seu pare i la seva mare, es troba en una situació molt delicada actualment. És ben sabut que el conegut mercat és l'epicentre de molts dels despropòsits que es viuen avui dia a la ciutat de Barcelona. El turisme és el problema més evident, però la desaparició del teixit veïnal a Ciutat Vella i, més concretament, al Raval, juntament amb l'envelliment de la clientela habitual i l'auge de les grans cadenes d'alimentació, estan provocant una gran polarització dins la Boqueria.

L'augment de paradistes que, a diferència de Rins, estan enfocant el seu negoci a les visitants cada cop és més gran. Els gots i les safates de plàstic amb sucres i fruita, a més dels nombrosos establiments amb menjar per emportar i els bars, es contraposen a les parades on encara s'ofereix producte fresc i de proximitat. El desequilibri entre tradició, subsistència i benefici d'uns pocs es va fent lloc pels passadissos del mercat, entre carros i flaixos de fotos.

“La gent cada vegada busca més la comoditat i ha perdut paladar”, assegura aquest botiguer. Que els supermercats cada cop prenguin més força als barris agreuja la situació d'aquestes paradistes. Rins ho té clar: “Tots nosaltres veiem un canvi inevitable en el model tradicional de venda”, perquè les maneres d'alimentar-se i de consumir són diferents. Molts comerços com el seu reclamen tenir avantatges i llicències per poder remodelar la botiga i enfocar una part del comerç al turisme, com ha succeït amb altres establiments. És l'últim recurs per millorar, sempre intentant mantenir una part d'oferta tradicional de producte fresc perquè, diu Rins: “Li tenim una gran estimació”.

Els darrers canvis a l'Ajuntament de Barcelona no han passat desapercebuts per les petites comerciants de la Boqueria, que dipositen “esperança en el nou govern, en vista de la manca d'iniciativa i de propostes del govern de Trias”. Malgrat això, no es produeixen canvis dins la directiva de l'Institut Municipal de Mercats de Barcelona, que té molta veu en tota aquesta matèria. “Serà qüestió d'observar com es desenvolupen els pròxims mesos”, expressa Rins, encara no desesperança del tot. ◀

Les botigues on encara s'ofereix producte fresc es contraposen als establiments que s'adrecen a les visitants

“La gent cada vegada busca més la comoditat i ha perdut paladar”, afirma el carnisser

NEUS GARCIA CLIENTA DE MERCATS I SUPERMERCATS

“Saber **què mengem** és imprescindible per portar una vida saludable”

/ V. S.

La Boqueria, de Barcelona, és un exemple de mercat tradicional que acull negocis orientats al turisme / VICTOR SERRI

ÒSCAR UBIDE GERENT DEL MERCAT DE LA BOQUERIA

“La idea que el mercat s’ha convertit en un parc temàtic està sobredimensionada”

A parer d’Ubide, “hi haurà gent a qui li sembli bé o malament, però el que ha fet la Boqueria és adequar-se a la realitat del moment”

“Els paradistes no poden continuar tenint els horaris de fa vint anys. És normal que no venguin com abans si tanquen en hores importants del dia”

A. L.
@albuxa1996

La Neus és veïna del barri de Gràcia des de sempre. Com a clienta, tant de supermercat com dels mercats municipals de la Boqueria i la Llibertat, ens ha explicat com veu el present, que qualifica de “descoratjador”.

“El món està en constant canvi: tot allò que avui és vàlid, demà no sabem si hi tindrà cabuda”, manifesta aquesta veïna. És evident que els temps canvien, però no al mateix ritme que alguns costums que intenten fer-se un lloc entre tant rebombori. La manca de temps de moltes ciutadanes ha provocat un canvi d’hàbits pel que fa a l’adquisició de productes bàsics. “Els supermercats et permeten comprar de manera ràpida i fàcil, mentre que comprar en un mercat requereix invertir un temps que potser no tens”, assegura la Neus. Tot i que el traspàs de clientela dels mercats a les grans superfícies és rellevant a totes les edats, la gent jove encapçala aquest nou estil de consum que mira de defugir qualsevol complicació. Això dificulta la renovació d’una clientela que, amb el pas del temps, va envellint. Segons la Neus, “és difícil que es mantingui una tradició generacional” en aquest context de crisi i migració econòmica del jovent. “L’alimentació és la base pel nostre funcionament correcte. Saber què mengem és imprescindible per portar una vida saludable”, però en circumstàncies de pèrdua del poder adquisitiu, la salut pot passar a un segon terme. L’estalvi, ara més que mai, fa decantar la balança cap a la compra a establiments més barats entre molts sectors de la població, encara que això suposi no saber d’on vénen els aliments o si han passat els controls pertinents.

El turisme suposa una dificultat afegida no sols per a les paradistes, sinó també per la clientela. Quan pot, la Neus baixa a la Boqueria a comprar, però aquest mercat li sembla “l’exemple de descontrol per culpa de la massificació del sector”. La transformació de nombrosos establiments en aparadors és un afegit d’incertesa per a moltes botigueres. Però aquesta visió preocupada contrasta amb el plantejament positiu d’un documental emès per Televisió de Catalunya, titulat *Mercats. Renovar-se per no morir*. Al vídeo, l’optimisme excessiu i la imatge massa idealitzada de la compradora actual es contraposa a una realitat en què el canvi sembla irreversible i que tindrà unes conseqüències encara per determinar. ◀

A. L.
@albuxa1996

Òscar Ubide és gerent de l’associació de comerciants del mercat de la Boqueria i no veu l’auge del turisme a Barcelona com un problema pròpiament dit, sinó com una situació que cal controlar perquè es compleixin les regles del joc.

“El mercat, més que una degradació, ha seguit un procés. Hi haurà gent a qui li sembli bé o malament, però, finalment, el que ha fet és adequar-se a la realitat del moment”, afirma. Aquesta visió és compartida per nombrosos comerciants de fruiteries i botigues de menjar preparat, que s’han adaptat al nou paradigma oferint productes que són consumits per les visitants que trepitgen el mercat. Altrament, també defensa “que no es perdi l’essència tradicional”, perquè la gent que visita el mercat busca fotografiar allò que converteix la Boqueria en un lloc original i curiós.

“La idea que el mercat s’ha convertit en un parc temàtic és, probablement, una sensació sobredimensionada”, assegura el gerent. Tot i que és cert que l’afluència de turistes és gran, afirma, el producte destinat a aquesta clientela no supera el 18% de les parades del Mercat. Ubide tampoc no comparteix la idea que s’hagi produït una homogeneïtzació dels establiments, però reconeix que els comerços s’han d’adaptar als nous moments i que això pot fer que s’acabin oferint productes similars.

Ubide creu que “els paradistes no poden continuar tenint els horaris de fa vint anys” i que “és normal que no venguin tant com abans si hi ha hores importants del dia en què les parades estan tancades”. Davant aquesta afirmació, molts comerços com La Boutique del Pollastre Flora es posicionen totalment en contra: asseguren que obren més hores que mai per perdre diners, perquè les vendes han baixat fins un 70% en alguns casos.

Tot i així, Ubide pensa que “s’ha de fer un replantejament i establir unes regles del joc”, sobretot pel que fa al fenomen dels vols *low cost*. Tanmateix, creu que és un tema complicat perquè suposa un “replantejament a nivell europeu”. “Si hi ha turistes capaços de viatjar per 40 euros, això suposa que nosaltres també. Hem de veure quin preu estem disposats a pagar per tot això”, conclou. ◀

/ V. S.

Segons aquesta clienta, la manca de temps és un dels motius que la gent acudeixi als grans supermercats

En l’actual context de crisi i migració econòmica, veu “difícil que es mantingui una tradició generacional”

Ángel Calle, sociòleg

“Des de la institució, el poder polític és mínim, però necessari”

Gemma Garcia
@gemma_g_fabrega

Des de les eleccions municipals del mes de maig, s'ha obert un nou taulell de joc. L'entrada de noves candidatures al consistori, algunes per governar, intensifica el diàleg entre la institució i el carrer. Al mateix temps, afloren les potencialitats i els límits del municipalisme institucional. Què són o com haurien de ser els territoris en democràcia i quin paper s'ha de jugar des de dins i des de fora de les institucions? En parlem amb Ángel Calle, sociòleg i professor a la Universitat de Còrdova i un dels autors de 'Territorios en democracia' (Icaria, 2015). “Naveguem municipis que ens naveguen. Conscients o no, cada dia travessem un barri, un poble o una ciutat i, al mateix temps, som travessats per les seves institucions socials”, explica Calle, que parteix d'aquestes consideracions per posar el municipalisme a debat.

Les noves candidatures municipalistes estan preparades per governar?

No estem preparats per una arquitectura institucional que està devaluant el poder local i és cert que algunes expectatives que s'han creat es veuran limitades. Però també crec que no estem preparats per afrontar la cultura política que s'ha mogut des del protagonisme social, la intervenció directa i fins i tot la desobediència. Aquesta és una cultura política envoltada de moltes necessitats d'articulació. Cada vegada que s'inicia una nova relació, no ens hi submergem amb models, sobretot durant els últims vint anys, sinó que més aviat creem els nostres propis laboratoris, que cada vegada són més amplis. Especialment, l'aposta per l'àmbit municipal té sentit perquè és un espai més pròxim als problemes de la gent i des d'on és viable el protagonisme social.

Aleshores, a diferència d'altres, l'àmbit municipal genera un potencial transformador?

L'espai municipal és molt particular perquè té el coneixement del que són els territoris: pobles, ciutats, relacions entre àmbit urbà i rural... Per tant, és des d'on podem conèixer millor quines són les nostres necessitats sentides, territorials o ambientals, com intervenir-hi i crear una altra cultura política. Al meu parer, la democràcia ha de buscar expandir l'autogovern des de baix, perquè és des d'on podem crear protagonisme social i deliberació per poder modificar les nostres posicions, en lloc de fer eleccions de blanc o negre. Per exemple, quan parlem d'agroecologia i circuits curts a escala municipal, sabem el que hem de fer, podem parlar dels mercats socials o d'horts

urbans; coneixem el territori per on ens movem i tenim una legitimació social important. Ara bé, també desconexem altres coses, com l'esfera del finançament. Per tant, de la mateixa manera que apliquem lògiques cooperatives, territorials i d'organització oberta en aquelles esferes que coneixem, les hauríem de traslladar a altres terrenys on encara no les hem pogut experimentar. El finançament no podrà ser a través dels bancs i la redistribució de problemes no es podrà fer a través d'estructures patriarcales i paternalistes d'intervenció social i política.

A escales més grans, és impossible?

Si demà Podemos o Ahora en Común -que ja ha nascut partidista- abonen i abanderan aquesta cultura de deliberació, podria ser possible traslladar les lògiques de què parlem a unes altres escales. No és només una qüestió d'escales, sinó també de cultura política. I el problema és que les iniciatives que van cap a escales més grans responen més aviat a la vella cultura política del manar imposat i no del manar obeïnt. Fins i tot a escales similars hi ha diferències. Per exemple, entre Barcelona i Madrid. La primera, per grandària i confinament territorial, és una ciutat més estudiada i experimentada des del punt de vista cooperatiu. Madrid, en canvi, és una urbs dispersa, on l'entramat social s'ha vist molt castigat per la dreta i on el teixit veïnal no s'ha recuperat de l'abandonament patit a partir dels anys 80. Barcelona té més potencial a curt termini. Ahora, cal ser conscients que ja comptem amb noves formes d'organització territorialitzades que permeten creativitat, deliberació, protagonisme, adequació als contextos: Via Campesina, el Moviment Sense Terra, una xarxa estatal d'agroecologia, Coop

FOTOGRAFIES DE L'ENTREVISTA:
VÍCTOR ROLDÁN
MARTÍNEZ I TAMARA
DEL ROSAL

57, projectes de comunicació... Va calant un mapa estable que ja no dibuixa allò local enfront d'allò global.

La llei de règim local, coneguda com a llei Montoro, intenta limitar el potencial municipalista?

Sobretot afecta les petites poblacions, les grans ciutats tenen altres vies per escapar-se'n. A molts pobles, pot aprofundir encara més la crisi camp-ciutat i reforçar la idea que el món rural no té cap possibilitat de construir un procés d'autogovern. Allunya la gestió de la vida de les persones. Dit d'una altra manera: si no pots intervenir en l'ordenació territorial, si no tens la gestió de pressupostos, et governaran institucions que no has escollit com la diputació. Però et poden deixar gestionar en cas que tu privatitzis determinats serveis, que els ofereixis a un postor que faci una oferta més bona que la mateixa diputació. Això significa un mercat abonat perquè les empreses dels familiars que han estat prop del poder -des dels Florentino Pérez fins els Pujol- puguin acaparar la gestió de serveis públics. La seva obsessió és que no ens organitzem per baix. A les urbs, la llei mordassa; a les zones rurals, la llei Montoro.

Quina relació s'ha de construir entre els nous ajuntaments i els moviments socials?

Penso que han de ser espais que funcionin amb autonomia i, alhora, hi haurà gent amb un peu a dins i un peu a fora, cadascú amb proporcions diferents. I no crec que pugui haver-hi gent que faci de medidora. Des de la institució, han de comprendre i donar suport a una lògica d'autonomia i cooperació social que s'escapi del control institucional. Això hauria de succeir en

l'àmbit de l'agroecologia, de la cultura, de les economies comunitàries, etcètera. Però hi haurà altres espais que corresponen a la gestió pública, com el transport, la transició energètica o què fer amb Mobile World Congress a Barcelona. Aquests no són assumptes dels moviments socials, que el que fan és experimentar i aportar una altra gramàtica per qüestionar les lògiques de poder i micropoder sense atendre reclams institucionals. Per altra banda, hi ha moltes qüestions no resoltes, com l'habitatge, el consum col·laboratiu, la dependència, l'atur o les jubilacions i la política patriarcal en el seu conjunt, que romanen obertes i generen descontentament. Les institucions no ho resoldran, sinó que han de crear un paraigua que permeti activar i reforçar l'articulació externa de les persones descontentes. Des de fora, s'haurà de pressionar, tant l'alcaldeessa Ada com l'alcaldeessa Carmena.

Aquesta relació genera i generarà tensions.

Crec que, abans, moltes més perquè es partia de la base que hi havia un únic lloc de suport des d'on aixecar el món. La gent de fora les institucions creia que l'autonomia o les condicions de menys presència de l'Estat ho resoldrien tot; els de dins pensaven a la inversa. Ara, hi ha una certa percepció que calen ambdós espais. Per caminar cap a una sobirania alimentària necessites una gestió territorial i, en això, hi han d'intervenir les instàncies municipals, per exemple. Alhora, els de dins són conscients que les institucions donen pas a un poder electoral amb certes quotes de poder polític, però que el poder polític continua navegant al seu aire a les finestres dels bancs o els despatxos de la troica. Des de la institució, el poder polític és mínim però necessari. A

“

No estem preparats per una arquitectura institucional que devalua el poder local. Algunes expectatives creades per les candidatures municipalistes es veuran limitades

Des dels ajuntaments, han de comprendre i donar suport a una lògica d'autonomia i cooperació social que s'escapi del control institucional

”

partir d'aquí, els de dins s'han de veure com a eina al servei de processos d'articulació social externs a les institucions. I els de fora han d'entendre que, si no prenem eines des de dins, com a part de la nostra estratègia, ens escombraran.

Ressonen demandes de protagonisme social, però predomina la cultura de la delegació. S'hauria d'haver canviat la cultura política abans d'assaltar les institucions?

Crec que aquesta línia de pensament és més visible a mesura que augmenta l'escala del poder. No és el mateix parlar d'un nivell municipal que d'un nivell estatal. La gestió electoral que està fent Podemos confirma que el protagonisme social no és la base, sinó un mètode que té moltes arrels clàssiques, en alguns casos leninistes, en el sentit verticalista. En canvi, crec que, des de baix, es poden produir experiències interessants del *manar obeint*. Hem de tenir clar que les institucions tendeixen a reproduir-se i que la seva dinàmica és crear, conformar o mantenir el blindatge de polítiques neoliberals i molt verticalistes, siguin centralistes, patriarcalcs o repressores. Però també necessitem les institucions perquè ens donin una mica d'oxigen, per tirar endavant una sanitat sociomunitària, per consolidar un teixit capaç d'impulsar la sobirania alimentària o desenvolupar un consum energètic en localitats autònomes.

Tenim algunes experiències del passat, com els municipis lliures del 36, durant la revolució social a l'Estat espanyol. Què en podem aprendre?

No els vull mitificar, però sí descriure'ls com un aprenentatge important. S'aconsegueixen dinàmiques molt fortes de cohesió social quan, partint de necessitats sentides, comencem a cons-

truir formes d'autogovern que engloben allò social, econòmic i cultural, que també tenen aquesta empremta efectiva de lligar-se al territori. Ràpidament, però, aquestes experiències van ser esborrades i aniquilades. Aleshores, el cooperativisme, les necessitats sentides i l'autogovern es van interpretar d'una manera molt concreta, però eren i són la base dels moviments emancipadors. Tot això ho podem incorporar, però no la idea de comunitat tancada, perquè som comunitats travessades per una multiplicitat d'identitats i referències: tenim Internet, podem veure cinema de tot el món, per exemple, i tot això afecta la nostra visió del territori. Han canviat els recursos i els problemes que s'han de gestionar i també la idea de comunitat.

Precisament, l'obertura de la comunitat ha permès l'entrada del capitalisme global que impregna totes les esferes de la vida.

L'escenari anterior pot tenir diversos substituïts. Es pot substituir per coses molt laxes, molt proclius al neoliberalisme; per societats atomitzades i líquides on avui la moda és protestar i demà és no protestar; d'activisme de sofà en el millor dels casos, de consum d'identitats, d'internalització mental del conflicte i justificació d'actituds repressores. Una part de la gent s'inscriurà en fórmules molt autoritàries. O, com ja va succeir amb la revolució del 36, es poden viure grans rebel·lies que van canviant les societats a ritmes més lents; que van conquerint allò simbòlic i afectiu d'una manera més pausada, però intensa; que van assumint que les lluites també són aquesta altra manera de viure. No hem de separar la manera de viure de les cultures polítiques. Hem de combatre situacions que no estaven tan presents aleshores, quan les necessitats materials

“

La cultura de la delegació és més visible a mesura que augmenta l'escala del poder. No és el mateix parlar d'un nivell municipal que d'un nivell estatal

”

“

S'ha engegat un procés constituent cap a un règim autoritari de caràcter neoliberal. Durant els darrers anys, s'ha produït una forta reformulació dels valors i les idees

”

no eren tan visibles i la interpretació del que calia fer era molt més fàcil. Ara, és molt més complex i el conjunt d'actors que conformen aquestes comunitats és molt més volàtil.

Els municipis vénen d'una economia basada en el sector immobiliari i de la construcció, que ha beneficiat un grup reduït de gent i ha deixat un territori i una societat devastades. Com democratitzem l'economia?

Crec que calen tres nivells. El primer fa referència a l'economia transnacional: cal relocitalitzar-la perquè escapi del control d'unes poques elits. S'ha de desmuntar la geoestratègia neoliberal i les seves infraestructures i institucions per anar transitant cap a conques ecològiques, culturals i ambientals més favorables a ser multicèntriques: no una Amèrica Llatina presidida pel Brasil, com a gegant petrolier i agroexportador, sinó una activació del cooperativisme i les economies endògenes. I en el cas d'aquí, almenys, pensar en una escala apropiada com la mediterrània de dues ribes, en què -paral·lelament- s'assenti una UE dels pobles i dels drets socials. Una segona són els serveis públics: han de deixar de ser excloents i cal garantir les prestacions bàsiques de l'estat del benestar, però reinventades cap a l'espai sociocomunitari. És indubtable que alguns serveis públics impliquen una definició de béns públics. El tercer nivell són les economies cooperativistes i comunitaritzades, que s'han de desenvolupar.

Com ha de ser aquest tercer nivell i quins béns ha de gestionar?

Té més a veure amb la part propositiva on encaixa la visió dels béns comuns: béns cooperatius i ambientals que no poden ser alienats per una elit o una comunitat que els usi en detriment d'altres. Béns que ens permetin continuar cooperant: l'urbanisme incloent d'una ciutat, la biodiversitat, l'aigua o l'accés a la gestió sostenible dels nostres territoris. Des de la nova perspectiva dels comuns, s'intenta anar més enllà dels actors clàssics de l'Estat i el mercat, que mostren tendències depredadores mediambientalment i socialment i espolien la gent i les ments. Com podem introduir altres lògiques cooperatives que facin que els recursos que necessita la societat estiguin disponibles, que ningú no els pugui acaparar i que, al mateix temps, tinguem prou responsabilitat per reproduir-los? Aquí també s'inclou l'accés a les tecnologies perquè, si no, la cooperació social per baix no es dona. Cal tenir en compte que, mentrestant, la cooperació es produeix però se la queden els homes -si ho analitzem des de l'eix patriarcal-, els països del Nord -si ho mirem des de l'eix Nord-Sud-, les ciutats -si prenem l'eix urbà-rural- o els grups socials més rics -si entrem en l'eix de classe. Hem de fugir de les idees universals d'Estat o d'institucions estatals que ho governen tot i d'institucions mercantils que ho mercadeegen tot. És fantàstic que una part de les muntanyes continuïn sent comunals en aquest país, però, a més de mantenir els comuns tradicionals, cal incorporar aquestes lògiques a la resta d'àmbits. Ja ho està fent la gent del programari lliure, de l'economia social i solidària, de la sobirania alimentària i agroecològica.

També es replantegen altres gestions, com la del turisme. El territori l'hem d'entendre tant a nivell físic com simbòlic.

Els instruments alternatius que tenim són, bàsicament, per a gent convençuda?

Ens trobem en una transició dolorosa, marcada pels límits ambientals i el col·lapse de les pràctiques capitalistes, enmig de processos autoritaris... Particularment, a conseqüència dels successius governs neoliberals, s'ha engegat un procés constituent cap a un règim autoritari de caràcter neoliberal. Durant els darrers deu anys, s'ha produït una forta reformulació dels valors i les idees, de les institucions econòmiques, de les maneres d'entendre el dret i d'administrar els territoris. Hem de tenir en compte que els de dalt s'enfronten als límits ambientals i socials conseqüència de la seva depredació, per tant, la transició es produirà tant sí com no. El dilema és si serà dolorosa, amb molta exclusió i mort -com fins ara- o serà una transició lliure de dolor, més humana, on el protagonisme social, les necessitats humanes i el metabolisme amb l'entorn sigui sos-

tenible. Crec que ens l'estem jugant. En aquest sentit, la trama municipalista pot ser útil o no, en funció de la forma que prengui. Però aquest espai, on també participen alguns d'aquests instruments, pot ajudar-hi: mostrar a la població que existeix una altra manera viable de gestionar allò públic facilitaria que aquests espais fossin vistos d'una altra manera i no solament com espais minoritaris.

Encara és aviat per saber si això succeirà.

Doncs mira, un exemple: a Còrdova, l'entrada al govern de la nova candidatura ciutadana, Ganemos Córdoba, va suposar la cessió d'un espai social emblemàtic -el centre social Rey Heredia- i el subministrament d'aigua a l'edifici, fet que ha permès que es posés en funcionament un menjador social. Això té el potencial de reproduir-se. No existeix moviment veïnal, les institucions que el representen són caduques i molt més properes al poder no crític o neoliberal que a la voluntat d'atendre les necessitats de la societat. Aquest espai legítim la possibilitat que hi hagi una llei que permeti la gestió creativa dels espais abandonats. ◀

147 anys d'aigua cooperativa a Olesa de Montserrat

La Comunitat Minera Olesana SCCL gestiona el servei integral de l'aigua en aquest poble del Baix Llobregat des de 1868

Víctor Yustres
@victoryus3

“Els municipis han renegat de la gestió de l'aigua i l'han entregat a les grans multinacionals”, afirma Joan Arévalo, president del consell rector de la societat

El cost del subministrament a la localitat, segons els preus de l'Agència Catalana de l'Aigua de 2014, és d'1,24 euros per metre cúbic; a Catalunya, la mitjana és de 2,35 euros

Portar l'aigua corrent a les cases va començar a ser, a mitjan segle XIX, un símbol de modernitat i salubritat. Per això molts pobles i ciutats catalanes van començar a crear sistemes per recollir i distribuir aquest bé comú. Olesa de Montserrat, un poble del nord de la comarca del Baix Llobregat, comptava aleshores amb 3.000 habitants. Allà, un grup de paraires, acostumats a fer servir l'aigua i a repartir-se-la per rentar i cardar la llana abans de convertir-la en draps, va decidir que el més pràctic seria crear una estructura per conduir l'aigua al poble i poder repartir-la millor. Així doncs, van cavar un pou al torrent de la Creu de la Beca -a 70 metres sobre el nivell del mar- i van construir una mina de 800 metres per portar l'aigua al dipòsit de la part alta del poble i distribuir-la aprofitant la gravetat. Aquest va ser el naixement de la Comunitat Minera Olesana (CMO), una comunitat de propietàries reconvertida en cooperativa de consumidores i usuàries l'any 1992, que gestiona l'aigua al municipi des de fa 147 anys.

Un cas excepcional

En el panorama català, on més del 80% de l'aigua està en mans d'empreses privades o mixtes, la Comunitat Minera Olesana és un cas excepcional d'autogestió i participació veïnal. “Els

municipis han renegat de la gestió de l'aigua i l'han entregat a les grans multinacionals”, afirma Joan Arévalo, president del consell rector de la cooperativa i membre d'aquesta des de 1989. “Nosaltres promovem la idea que l'aigua no és una mercaderia i que ha de ser pública i gestionada de forma participada”, explica.

La societat cooperativa va començar amb 144 sòcies l'any 1868 i, actualment, compta amb prop de 9.900 sòcies i més de 10.900 punts de subministrament. És a dir, tots els punts de distribució d'aigua a l'abast de les 23.500 habitants actuals d'Olesa de Montserrat. A més, la CMO gestiona de manera integral tot el cicle de l'aigua, des de la captació fins al subministrament a tot el terme municipal, gràcies a la concessió que li va atorgar l'Ajuntament fins a l'any 2047.

El model cooperatiu que va adoptar la CMO des de 1992 ha permès oferir un servei de qualitat i a preus molt més assequibles a tota la població. El cost de l'aigua a Olesa, segons els preus de l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA) de 2014, és d'1,24 euros per metre cúbic; a Catalunya, la mitjana és de 2,35 euros. A aquesta xifra, cal sumar-hi els 380 euros de la quota per ser sòcia -que es retorna quan abandones la cooperativa- i una aportació anual de dotze euros. “Quan fem el pressupost, calculem les despeses i els ingressos i els equilibrem. A més,

Joan Arévalo, president del consell rector de la Comunitat Minera Olesana, sosté l'acta fundacional de la societat / VÍCTOR YUSTRES

Buenos Aires: autogestió per necessitat

apliquem l'IVA al cost i no a les inversions. D'aquesta manera, podem ajustar els preus", afirma Arévalo.

Modernització i compromís social

Els beneficis de la CMO es reinverteixen, principalment, en la cooperativa i s'utilitzen tant per modernitzar-la com per impulsar projectes socials. Pel que fa a la modernització, la Comunitat Minera Olesana pot treure pit davant de les concessionàries privades del seu entorn: està a l'avantguarda en infraestructures i aplicació de noves tecnologies (per exemple, en la utilització del mètode d'oxidació amb diòxid de clor, recomanat per a la potabilització). A més, segueix un model sostenible. De fet, un dels projectes que desenvolupa des de 2012 consisteix a explorar la captació d'aigua dels aqüífers, pous i mines que hi ha dins la vila, amb l'objectiu de no haver de dependre de l'aigua del Llobregat (actualment, més del 99% de l'aigua de la cooperativa prové del riu).

La CMO, seguint l'esperit dels seus orígens i del cooperativisme, també dedica una part del seu pressupost a fer activitats divulgatives i a donar suport a altres projectes socials. Cada any, dedica una partida anual (d'entre 10.000 i 14.000 euros) a fer aportacions econòmiques a associacions, ONG o altres col·lectius. Per ara, ha donat suport a projectes com l'organització Contra el Hambre, Càritas, els voluntaris d'Olesa amb la Gent Gran i associacions que lluiten contra l'exclusió social. La cooperativa també cedeix les sales del seu local a les entitats perquè puguin reunir-se. "Som una entitat oberta al poble", remarca Arévalo. La CMO també ha editat quatre llibres sobre el patrimoni del municipi i desenvolupa un programa educatiu a les escoles per explicar i defensar el model cooperatiu i la seva projecció social. A més, té un projecte de recuperació de les fonts públiques perquè no calgui comprar aigua embotellada.

Tot i que la Comunitat Minera Olesana no és una ONG, sí que té present la lluita contra l'exclusió social. "Treballem estretament amb els serveis socials quan hi ha impagaments de rebuts per risc d'exclusió social. Mai tanquem l'aigua per un impagament si és per aquestes causes; només ho fem quan es comet un frau o es violen les instal·lacions", assegura Arévalo.

Graus de participació

Com a totes les cooperatives, les sòcies tenen un grau de participació i d'informació més elevat que en altres organitzacions.

"Complim la normativa ISO 9001 sobre atenció al públic amb escreix", diu Arévalo. A més de poder participar a l'assemblea ordinària i extraordinària i rebre la documentació econòmica de l'entitat, les sòcies reben una enquesta ciutadana anual, poden escoltar i interpellar els membres del consell rector a Ràdio Olesa i tenen disponibles una oficina virtual i una de física, oberta els 365 dies de l'any. Amb tot, segons Arévalo, "molta gent no ve perquè pensa que nosaltres ho acabarem fent millor". El president del consell rector assegura que "d'altres, només apareixen en moments de votació de candidatures o en moments crítics".

Un d'aquests pics de participació va ser el 2008, quan l'assistència a l'assemblea es va multiplicar per tres. Es plantejava la possibilitat de connectar-se a la xarxa d'abastament de l'empresa pública Aigües Ter-Llobregat (ATLL, més tard privatitzada per la Generalitat), que gestiona el subministrament de prop de 100 municipis. Finalment, es va aturar la proposta. "Molts ajuntaments i també la Generalitat ens volien convèncer que deixéssim d'autogestionar els nostres pous i serveis. Davant, tenien la solució que semblava més fàcil per a ells, ja que les grans multinacionals pagaven directament el cànon de la concessió de, per exemple, vint anys i injectaven liquiditat ràpida a les arques municipals", assegura Joan Arévalo. "Finalment, com que l'ACA va tenir problemes econòmics i li costava gestionar Aigües Ter-Llobregat (ATLL) per fer arribar el servei a tothom, la Generalitat va haver de fer el camí contrari: invertir milions d'euros per fomentar la recuperació dels pous perduts per part dels ajuntaments", afegeix. El president de l'organització olesana opina que "no hi va haver cap visió de futur" i que els municipis tenen "molta culpa per haver renegat de la importància de l'aigua pel poble". Olesa va ser dels pocs municipis de la zona que no es va connectar a l'ATLL.

La CMO, en canvi, sí que té visió de futur. D'entrada, continuarà gestionant l'aigua a Olesa de Montserrat fins al 2047. Ha sol·licitat a l'Ajuntament la gestió del clavegueram, que farà a través d'una cooperativa de segon grau integrada a l'actual. L'objectiu és recuperar les aigües brutes per poder completar la gestió del cicle de l'aigua a la localitat. "El futur està obert a allò que el poble vulgui fer, que segur que estarà bé", afirma Arévalo. "Som nosaltres qui ens autogestionem l'aigua, per què ens hauríem de perjudicar?".

El cas més semblant a la gestió de l'aigua que es fa a Olesa de Montserrat es troba a l'Argentina: el 13,4% de la població de les localitats del sud-oest de la província de Buenos Aires rep aigua gestionada per cooperatives. La Comunitat Minera Olesana ha començat a treballar amb elles els darrers anys. A diferència del cas català, la cooperativització del servei d'aigua al país llatinoamericà respon, fonamentalment, a la necessitat. Les diferents cooperatives d'usuàries de l'Argentina, segons dades de 2013, donen servei a l'11% de la població: la gran majoria es constitueixen com a resposta col·lectiva davant les mancances de l'Estat per garantir els serveis bàsics a tot el país.

L'any 1991, en plena onada neoliberal, es va iniciar la privatització d'Obras Sanitarias de la Nación (OSN), l'empresa estatal de distribució de l'aigua a l'Argentina, que va culminar el 1993. Tretze anys més tard, el 2006, l'Estat va tornar a nacionalitzar OSN per decret –i necessitat–, amb la col·laboració dels sindicats, però no arribava a garantir l'abastament a les localitats més petites perquè no era rendible ni viable econòmicament. És en aquest moment quan es potencien les societats cooperatives formades per veïns i veïnes, que garanteixen aquest i altres serveis fonamentals –com el subministrament elèctric o la gestió dels residus. Es converteixen, doncs, en empreses de base solidària que, tot i que depenen enormement de les subvencions estatals i les infraestructures públiques, fan de pont forçós entre la ciutadania i l'Estat. Les seves estructures internes, a més, faciliten una participació més directa.

Elogi de l'alliberat (o biaixos de gènere, raça i classe en l'activisme)

David García Aristegui

Autor de 'Por qué Marx no habló de copyright'
@MarxCopyright

Des de l'extrema esquerra, pagar empreses capitalistes està molt més assumit que remunerar el treball de companys i companyes

Universitaris radicalitzats i rendistes juguen un paper determinant en els moviments socials, mentre la classe treballadora és minoria

Dins els moviments socials més assemblearis, fa anys que es va assolir un consens indestructible: activisme i treball cultural són equivalents i intercanviables. Dit d'una altra manera, mai no s'ha de cobrar per escriure, traduir, corregir, dissenyar cartells, fer pàgines web o actuar en concerts si és per la causa. Des de l'extrema esquerra, es pot pagar un ampli ventall de coses, des de la impremta i la distribuïdora als barrils de cervesa i les caixes de Coca Cola. Potser perquè, paradoxalment, pagar empreses expressament capitalistes està molt més assumit que remunerar (si més no parcialment) el treball que duen a terme companys i companyes. Aquest consens es va produir més o menys al mateix temps que el gran gir teòric de l'esquerra: per als teòrics i activistes, la lluita de classes ha passat d'explicar-ho gairebé tot a desaparèixer de la majoria de discussions polítiques actuals, sepultada sota el 99%, els moviments que no són ni d'esquerra ni de dreta o *la gent*.

'Rumspringa' als moviments socials

En l'actualitat i tret d'algunes excepcions, només els col·lectius feministes atorguen veritable importància als temes de gènere. També llevat d'excepcions, només els col·lectius de solidaritat amb els migrants se centren a lluitar contra el racisme i la xenofòbia. I com a revers fosc de tot això, les persones de classe treballadora o en una situació veritablement precària són minoria a la majoria dels moviments socials. La composició de classe d'aquests col·lectius mostra que els universitaris radicalitzats i totes les modalitats possibles de rendistes (n'hi ha moltes) són els que hi juguen un paper determinant. És com si ens haguéssim pres seriosament les caricatures que fa la dreta de l'esquerra: un camp d'experimentació on nens i nenes de bona família es desfoguen abans d'inserir-se al mercat de treball, una mena de *rumspringa* laica, el ritual d'adolescència *amish*.

No sempre és així, és clar. El moviment antifeixista aglutina molts joves de classe treballadora dels barris populars de Madrid, que han de patir les bandes i els grupuscles d'extrema dreta als seus carrers. I en el -de moment mediàtic- moviment antidesnonaments, es produeix una curiosa inversió: si les assemblees estan poblades d'una majoria de migrants de classe treballadora, als desnonaments, hi compareixen sobretot vells i nous activistes amb prou flexibilitat laboral i horària per poder sumar-se regularment

a aquestes accions. A la resta de moviments socials, la immensa majoria d'integrants són de classe mitjana, és a dir, persones d'un determinat nivell socioeconòmic, amb una veritable animadversió pels sindicats i els partits en ús (no així per les estructures de l'anomenada nova política). La seva atenció se sol centrar en les qüestions socials més mediàtiques, que muten a una velocitat de vertigen. Consumim moviments socials de la mateixa manera que consumim xarxes socials. Convé recordar que Ifigo Errejón i tot el seu entorn es van bolcar en la Coordinadora Antifeixista durant el seu breu ressorgir mediàtic de 2006 per, després, passar a qüestions més rendibles políticament.

Per què passa tot això? On és la classe treballadora? Una de les raons determinants pot ser que la precarietat estètica o autoimposada és diferent de la real. L'aparença de precarietat, de roba trencada, veganisme i okupes, només es manté si es disposa de tones de temps lliure i una situació familiar favorable. Als centres de treball (del telemàrqueting a l'hostaleria), el *look* activista és una causa més d'acomiadament i el veganisme es veu com una pràctica de *pijos*. Encara que la percepció de l'okupació ha canviat molt sociològicament, la gent vol continuar tenint una casa en propietat. I, finalment, les dinàmiques activistes exclouen la classe treballadora: persones que, en general, afronten llargues i extenuants jornades laborals, que viuen o treballen lluny d'on es fan les assemblees, que estan a l'atur i tenen dificultats per pagar un transport públic encarat o, simplement, que tenen fills i filles o han de tenir cura d'algú. Temps lliure i matalàs social semblen, en definitiva, les característiques determinants per poder entrar en l'activisme actual, just les característiques que escassegen entre les persones obligades a vendre la seva força de treball.

Voluntarisme i turbocapitalisme

Amb aquesta composició de classe, és més comprensible el *tot s'hi val* en què han caigut les dinàmiques activistes. Excedeix l'objectiu d'aquest article analitzar la manera com, històricament, s'ha explotat sense miraments professionals com advocats i metges, ja que ens centrarem en l'explotació cultural. Però ha de quedar clar que, dins els moviments socials, es produeixen molts tipus d'(auto)explotació. Escriure, traduir, corregir, dissenyar cartells, fer pàgines web o actuar en concerts s'ha de fer de manera gratuïta i els alliberats

QUIN ÉS EL PREU D'AQUESTA IMATGE ?

COST 0.
(Nivell d'explotació del il·lustrador 100%)

QUALITAT
No és mesurable. Google no obté resposta.

PREFERIRIA UNA ALTRA IL·LUSTRACIÓ?
Contacti al il·lustrador i ofereixi una quantitat raonable de
€€€€€€€€€€€€€€€€

Si quan anéssim a comprar el pa, comentéssim que som una organització sense ànim de lucre i que necessitem una barra de pa.
Ens la donarien gratuïtament?

La crítica de les persones alliberades o la caricatura del delegat sindical gandul són expressions del que Owen Jones reflecteix a 'La demonización de la clase obrera'

(persones a sou) de les organitzacions més clàssiques, com partits o sindicats, són el col·lectiu més injuriat per l'esquerra després de les forces i els cossos de seguretat de l'Estat. Potser ha arribat el moment de repensar la crítica automàtica als alliberats sindicals o, almenys, analitzar d'on ve, en un context en què es menyspreen les caixes de resistència, però s'admira qualsevol *crowdfunding*.

Amb molt de temps lliure i un matalàs social, és incomprendible que algú reclami diners per desenvolupar tasques a temps parcial o complet per a un determinat moviment social. La crítica automàtica de les persones alliberades o l'habitual caricatura del delegat sindical gandul no són més que expressions del que Owen Jones va reflectir lúcidament al llibre *La demonización de la clase obrera*. Ens sembla meravellós una activista *queer*, poliamor, anti-capitalista entregada a la causa, que gorreja a les persones del seu entorn i mai no paga res perquè no es ven al capitalisme. Ens horroritza l'existència de persones que, dins les seves empreses, prefereixen renunciar a la seva carrera professional (pocs alts directius vénen del sindicalisme) per dedicar-se a ajudar, en horari laboral i no a les seves estones lliures, a millorar una mica les condicions de treball dels que tenen a prop. Veiem amb simpatia i admiració la classe mitjana ociosa, burgesa, bohèmia i aparentment radical i convertim en blanc de totes les nostres crítiques aquesta classe treballadora reformista, hipotecada i monògama. La composició de classe en els moviments socials té efectes evidents: la renda bàsica i el cooperativisme, curiosament dos temes mai assumits pels sindicats, són les estrelles.

Si comparéssim quantes persones (i en quines situacions dramàtiques) passen per locals sindicals i quantes per centres socials okupats, potser començaríem a replantejar-nos moltes coses sobre aquestes organitzacions suposadament tan obsoletes que són els sindicats. Anar expulsant la classe treballadora dels processos de canvi social i estigmatitzar els seus sindicats (per reformistes, per violents, per patriarcal... tot s'hi val) és un altre èxit de la narrativa neoliberal. Una eina que reforça aquesta narrativa favorable al turbocapitalisme és aplicar-la a la cultura en un sentit ampli: aquest i no un altre és l'origen de l'anomenada cultura lliure. D'origen explícitament neoliberal (Lawrence Lessig parla de cultura lliure com a lliure empresa i lliure mercat), el *copyleft* ens parla de com la cultura s'ha de difondre a la manera del programari lliure, és a dir, sense drets morals, restriccions ni, per descomptat, cap retribució prèvia. De nou, únicament persones amb una situació privilegiada econòmicament es poden arriscar a regalar programari, textos, cançons o audiovisuals i esperar que, d'una manera o altra, en algun lloc del món algú els remuneri. El mateix Jones va denunciar aquest procés i com ho hem interioritzat: "Si ets periodista i ets autor, no pots ser classe treballadora".

Aquesta desorientació respecte a la feina cultural és exòtica en la història dels moviments polítics i sindicals més forts. Com aclaria sempre Salvador Seguí, *el Noi del Sucre*: "La meua professió és pintor. Ara, a més, sóc periodista i visc dels meus articles i col·laboracions". Que en prenguin nota tots els mitjans que no paguen les col·laboracions a les persones que hi escrivim. Tot i que la lluita de classes es vulgui amagar, continua operant. Així les coses, aviat només els rendistes i els dilettants podran permetre's escriure als mitjans que remuneren la impremta però no qui fa els textos. ◀

22-23

Les forces armades mexicanes fan tasques policials malgrat la seva trajectòria d'abusos constants

24

El govern tunisià respon als atacs gihadistes amb un autoritarisme que compromet la seva credibilitat

Hi ha sortida al laberint **armeni**?

Atrapat en un enclavament geoestràtegic, el país explora camins per deixar enrere la crisi en què es troba immers

Un home alça la bandera nacional el 24 d'abril de 2015, en plena commemoració de l'inici del genocidi armeni / ORIOL GIRONÉS

Jordi de Miguel Capell
@jordidemiguel
Erevan (Armènia)

Instruccions per llegir aquest article: mira el mapa d'Armènia que acompanya aquestes línies. Certifica que, al nord, tenim Geòrgia i, al sud, l'Iran. Subratlla amb vermell la frontera turca. A l'est, marca els contorns de Nagorno-Karabakh i, en negre, el seu límit amb l'Azerbaidjan. Ja gairebé ho tens. Mentre s'asseca la tinta, assumeix que, llegint aquest text, no esclariràs massa coses. Però llegeix.

Això no és Maidan

Llevar-se i contemplar la immensitat del mont Ararat (5.200 metres d'icona nacional atrapada en territori turc) permet constatar el que de seguida es percep quan t'endinses a Armènia: condensat en desenes de temples i llibres remots i en la memòria roent d'un genocidi, el pes de la seva història és tan gran que sembla que el país no es mogui. Fins que es mou. El mes de juny passat, milers de joves es van llançar als carrers d'Erevan per rebutjar l'anunci d'una apujada del preu de la llum d'entre el 17 i el 22%. La protesta va ser tan persistent, i tan violenta la repressió, que diversos mitjans estrangers van augurar un nou Maidan. Per a uns, les manifestacions responien al rebuig de la influència de Moscou: la distribució elèctrica d'Armènia està en mans de l'empresa russa Inter RAO UES, el president de la qual, Igor Sechin, és un home pròxim a Putin. Per d'altres, en canvi, seria Occident qui estaria movent els fils per desestabilitzar Rússia pel flanc caucàsic.

Les protestes, però, han estat majoritàriament pacífiques (fins i tot han acollit tres bodes) i, si han mostrat alguna disconformitat de més, ha estat contra els monopolis, la corrupció i l'esgotament d'un sistema polític incapaç de millorar la situació del país: un 32% de la població viu sota el llindar de la pobresa. Part de les analogies ucraïneses, l'activista Babkem

Der Grigorian, creador del *hashtag* #ElectricYerevan, responia irat a les xarxes: "Això no és un altre Maidan! És quelcom més important!".

Aliat de doble tall

Una altra cosa és que Rússia no jugui un paper decisiu en aquesta crisi i en el futur pròxim del país. Des que, el 2013, es van trencar les negociacions amb la Unió Europea, el president armeni Serzh Sargsyan (reelegit aquell mateix any entre protestes de frau) ha estret llaços amb el govern de Putin, que, de la mateixa manera que els seus predecessors, considera Armènia com un territori geoestràtegicament clau. Amb tres mil soldats assentats a la base militar de Gyumri i alguns centenars més custodiant la frontera amb Turquia, Rússia és vist com un aliat fort i capritxós, però necessari. També en l'àmbit econòmic. Amb l'esperança de revitalitzar el debilitat mercat local, Armènia va ratificar el seu viratge a l'est entrant a la Unió Econòmica Eurasiàtica, formada per Rússia, Bielorrússia i el Kazakhstan. Ho va fer l'octubre de 2014, però encara no se'n perceben els fruits. Al contrari: la crisi del gegant rus ha impactat de ple sobre l'economia nacional. 200.000 compatriotes temporers han perdut poder adquisitiu durant el darrer any, cosa que ha fet disminuir un 10% el valor de les seves remeses. No és poca cosa. Segons dades del Banc Mundial, un 21% del PIB armeni depèn d'elles, un 80% dels quals provenen de Rússia. A més, el preu dels serveis controlats per capitals russos s'ha vist alterat per la caiguda del ruble. En el cas de la llum, Sargsyan ha aconseguit aplacar la intensitat de les protestes congelant-ne l'alça fins a conèixer els resultats de l'auditoria practicada a la companyia distribuïdora. La decisió la va prendre després de reunir-se amb el ministre de transports rus i membre de la comissió

Les darreres mobilitzacions contra l'apujada de la llum apunten a un govern incapaç de millorar la situació interna: un 32% de la població viu sota el llindar de la pobresa

S'apel·la al retorn de la nombrosa diàspora armènia per ajudar a reconstruir el país, però cada any 30.000 habitants abandonen l'Estat per motius econòmics

Soldats assisteixen a la missa celebrada a Echmiadzin en recordança de les massacres
/ XAVI HERRERO

Una dona escombra l'entrada al memorial del genocidi armeni
/ X. H.

econòmica bilateral, Maxim Sokolov, que va sortir de l'encontre amb un altre titular: Moscou atorgarà un préstec de 200 milions de dòlars per modernitzar l'exèrcit armeni.

Un país a la cruïlla

"Me'n torno a casa amb la satisfacció de saber que Armènia seguirà viva, malgrat els esforços que molts pobles del voltant han fet per eliminar-la. I no és fàcil, no és fàcil...". Davant la flama que recorda el milió i mig de víctimes del genocidi, l'argenti armeni Jorge Mouratian agita els dits fent el senyal de negació, com un parabrisa que espanta llàgrimes. Un es pregunta a quina dificultat es refereix: si a les nombroses invasions patides pel país o a la possibilitat de mantenir-lo viu i pròsper. Segui com sigui, quan fa cent anys del primer genocidi del segle xx (1915-1923), Armènia continua limitant amb territoris hostils. A l'oest, Turquia és el botxí que nega el crim, però també l'aliat que condiciona Occident. Els darrers dos anys, el president Erdogan ha enviat "mostres de dolor" davant la mort de milers d'armenis i armènies "en el context de la Gran Guerra". Com els seus homòlegs dels EUA, l'Estat espanyol o Israel, però, no vol sentir a parlar de genocidi: només 26 estats del món el reconeixen com a tal.

Mentrestant, la frontera es manté tancada. Ho està des de 1993, en protesta per la participació d'Erevan a la guerra de Nagorno-Karabakh, una regió autònoma d'arrels culturals i històriques armènies que, el 1991, va decidir separar-se de l'Azerbaidjan: la frontera est també està tancada.

Davant d'aquesta hostilitat veïnal, què pot fer Armènia per progressar, a banda de construir una autopista que connecti Geòrgia amb un Iran no sancionat? Segons el periodista i historiador Guevorg Yazedjian, el país necessita un nou patró de desenvolupament: bolcar-se en la indústria -molt debilitada per la caiguda de la Unió Soviètica, el terratrèmol de l'any 88

i la guerra de Nagorno-Karabakh (1991-1994)- i apostar per l'agricultura. Perquè la desertificació i el preu de l'aigua provoquen que la gent marxi a conrear a Rússia. I aquest és un altre desafiament: evitar que la crisi expulsi anualment 30.000 dels tres milions d'habitants del país. "Sense població no pots desenvolupar-te", lamenta Shushan Sirouyan. Com ella, molta gent va tornar al país a mitjan anys vuitanta, però, amb la dèbil independència, els exilis econòmics es van reactivar. Les crisis migratòries recurrents i el desig de construcció nacional fan que estiguin proliferant iniciatives per fomentar el retorn de la diàspora, que s'adrecen a gairebé vuit milions de compatriotes. Segons Vartan Marashlyan, director de l'ONG Repat Armenia: "El país encara travessa canvis polítics i socials difícils i és important que la diàspora s'hi impliqui. Milers van marxar fa deu o quinze anys, es van llicenciar i ara es pregunten què han de fer, si s'han de quedar allà on són i afrontar l'amenaça de l'assimilació cultural d'ells mateixos i els seus fills. Nosaltres treballem perquè tornin i creïn noves oportunitats de treball".

Més enllà del reconeixement

El futur, la cultura. Inevitable deslligar-les en un país que sempre ha fet de la memòria una taula de salvació. Per a amplis sectors de la diàspora, sobretot per aquella nascuda de la massacre de 1915, la seva reivindicació també és una eina de progrés. El reconeixement del genocidi va més enllà de l'eix moral: fa anys que desenes d'advocats i advocades recullen la documentació necessària perquè, una vegada reconegut, s'obrin les vies legals per a les compensacions econòmiques. Arraulit entre llibres d'història, Guevorg Yazedjian diu que no, que Armènia no tornarà a ser gran fins que els seus 42.000 quilòmetres quadrats no s'ampliïn amb els territoris espoliats: "És molta terra per a un cementiri, però poca per a un país com cal". ◀

Nagorno-Karabakh: el conflicte no cessa

El 2012, 34. El 2014, 72. Nagorno-Karabakh resta allà on la va deixar la cruenta guerra que, els anys 90, va enfrontar Armènia i l'Azerbaidjan. Els anys passen, la xifra de morts augmenta. Des de la signatura de l'alto el foc patrocinat per Moscou el 1994, aquesta regió d'arrels armènies és una república independent que mira de fer-se un lloc al mapa. Cap país del món, excepte Armènia, n'ha reconegut l'existència i res no fa pensar que les coses hagin de canviar. Per a Erevan, les seves muntanyes representen l'última reserva de la seva grandesa històrica i per això continuarà finançant gran part del seu funcionament: no són territoris conquerits, sinó recuperats. Per a l'Azerbaidjan, en canvi, Nagorno-Karabakh és la regió autònoma que va administrar des de 1921 fins que una rebel·lió armada, amb suport de l'exèrcit armeni, la va prendre juntament amb altres territoris de la república que són clau per la seva riquesa: no són territoris recuperats, doncs, sinó usurpats. Mentrestant, la frontera filada sagna, la xifra de morts augmenta i els uns acusen els altres de vulneracions de l'alto el foc. La comunitat internacional calla. Des de 1994, el Grup de Minsk -integrat per Rússia, França i els EUA- té el mandat de temperar el conflicte, però fins ara s'ha mostrat més útil com a cinturó de seguretat que com a promotor de la pau. El govern de Nagorno-Karabakh insisteix una i altra vegada que està disposat a signar-la, però perquè les coses quedin com estan: no renunciarà a un sol pam de terra. De l'altra banda, les posicions tampoc no es mouen. El govern d'Ilham Aliyev clama pel retorn de la regió i aprofita el *boom* petrolífer per engrèixer l'exèrcit. Fa anys que la llum de la cursa armamentista és verda.

L'exèrcit a Mèxic, una història de vulneracions dels drets humans

Emparades en la lluita contra el narcotràfic, les forces armades fan tasques policials malgrat la seva trajectòria d'abusos constants

Fran Richart
Ciutat de Mèxic (Mèxic)
@maskoni2

Malgrat la creació recent de la Gendarmeria, que havia d'exercir de policia nacional als llocs més violents del país, el pressupost militar augmenta

Hi ha gairebé 50.000 soldats desplegats als carrers arran de la guerra contra el narcotràfic encetada el 2006, que ha deixat més de 120.000 morts pel camí

"Hi havia més de mil soldats, tot un món de militars", així és com descriu Agustín Vera, comuner de Santa Maria de Ostula, l'entrada de l'exèrcit mexicà a la seva comunitat el 19 de juliol. Les forces armades van matar a trets un nen de dotze anys i van deixar quatre persones ferides, entre elles, una nena de sis. Vera va veure com diversos efectius de la infanteria militar, la marina i la Policia Estatal, juntament amb helicòpters artillats, assaltaven el poble de poc més de mil habitants, situat a la costa del Pacífic. No ho feien per tornar a capturar el fugat Chapo Gúzman, sinó per arrestar Cemei Verdía Zepeda, cap de la policia comunitària. El seu delictes era la tinença d'armes exclusives de l'exèrcit; unes armes que el mateix govern li havia subministrat el 2013 per combatre el narcotràfic a Michoacán.

Dos dies abans d'aquests fets, s'havien trobat els cossos de set persones -entre elles, tres menors- amb el tret de gràcia enterrats en varies fosses clandestines a la localitat de Calera. Segons testimonis dels fets, un grup de soldats transportats amb camioneta militar les van segrestar als seus domicilis el 7 de juliol. Encara no se sap amb certesa si les víctimes estaven relacionades amb el crim organitzat o eren jornaleros.

La primera massacre que es va atribuir al govern d'Enrique Peña Nieto va ser el 30 de juny de 2014, quan 22 persones van ser assassinades a sang freda a mans de soldats en una bodega abandonada a la població de Tlatlaya, a l'Estat de Mèxic. Segons el que ha transcendit de les investigacions, es va produir un tiroteig curt amb un grup de joves. Quan aquests ja s'havien entregat, el superior de torn va ordenar "abatre els delinqüents", una fórmula comuna emprada pels militars que participen a l'operació Dragó, encarregats de patrullar a les zones d'alt risc durant la nit.

Els darrers esdeveniments han tornat a posar sobre la taula el debat públic sobre si cal que l'exèrcit mexicà, conegut oficialment com la Secretaria de la Defensa Nacional, continuï fent tasques policials. Hi ha gairebé 50.000 soldats desplegats als carrers arran de la guerra contra el narcotràfic encetada per Felipe Calderón el 2006, que ha deixat més de 120.000 morts

pel camí. La població ha patit el foc creuat entre els poderosos càrtels de la droga i un exèrcit que, des de 1942, no entra en cap guerra externa. Manté, això sí, un llarg historial en tàctiques de contrainsurgència i desaparicions forçades des dels anys seixanta fins avui.

Institució contra els drets humans

Per a Santiago Aguirre, subdirector del Centre de Drets Humans Miguel Agustín Pro Juárez (Prodh), "l'exèrcit protagonitza els casos més greus de violació dels drets humans a Mèxic, amb assassinats extrajudicials, desaparicions forçades i tortures, incloses les sexuals". Malgrat la creació recent de la Gendarmeria, cos que havia d'exercir de policia nacional preventiva als llocs més violents del país, els pressupostos militars augmenten cada any. També ho fa la presència mediàtica d'alguns dels seus líders, com el general Salvador Cienfuegos, que opina sobre la reforma educativa o els

El 30 de juny de 2014, 22 persones van ser assassinades a la població de Tlatlaya

Les nostres victòries també són teves

ecologistes en acció

...associa't
www.ecologistasenaccion.org

AMB TU PODEM FER MOLT MÉS

L'estament militar s'ha relacionat històricament amb les desaparicions forçades per motius polítics; ara, manté lligams amb el narcotràfic

casos de vulneració de drets humans. No hi ha un programa de retirada de l'exèrcit i sembla que el pes de l'exèrcit en matèria de seguretat nacional creix dia rere dia, explica Aguirre.

El 2014, el govern va reformar els furs militars arran d'una sentència de la Cort Interamericana de Drets Humans. Els membres de l'exèrcit van passar a estar sotmesos a la justícia civil i no a la militar per evitar l'encobriment dins les forces armades. Aquesta llei, lluitada i demandada per les víctimes, ha estat titllada d'incompleta per les organitzacions civils, ja que les primeres fases de les investigacions dels casos -les més determinants- encara estan en mans de militars. A més, no cobreix els soldats que pateixin abusos. Tot i així, aquest canvi ha permès la detenció de vuit militars en el cas Tlatlaya i d'uns altres quatre per la mort dels joves de Calera.

Resulta més difícil, però, aclarir la guerra bruta que va protagonitzar l'exèrcit fa vint o trenta anys a estats com el de Guerrero, on trobem l'escola d'Ayotzinapa. La comissió de la veritat d'aquesta població ha arribat a documentar 1.500 desaparicions d'estudiants i membres de guerrilles només entre 1969 i 1979. Gairebé 327 militars estarien implicats en 512 desaparicions forçades. Atrocitats com els *vols de la mort*, ordenats per alts comandaments com Acosta Chaparro o Quirós Hermosillo, passaran a la història per la seva impunitat: aquest mateix any, el govern va decidir vetar la consulta dels documents de l'extinta Direcció Federal de Seguretat a l'Arxíu General de la Nació, que havien estat alliberats pel president Vicente Fox el 2001. En tot cas, Aguirre puntualitza que els arxius militars mai no han estat oberts a la investigació.

Ombra caqui a Ayotzinapa

L'escola normal rural Raúl Isidro Burgos, situada a la comunitat d'Ayotzinapa, ha estat vista tradicionalment com un

planter de lluitadors socials i guerrillers, com Lucio Cabañas o Gènero Vázquez Rojas, mestres que van combatre els cacics i paramilitars de Guerrero durant els anys seixanta i setanta. L'exèrcit sempre ha estat un enemic del *normalisme* rural. En el cas de la desaparició de 43 estudiants a Iguala el 2014, els pares i les mares van assenyalar les forces armades com a còmplices de la tragèdia.

L'exdirector de la policia de Cocula detingut pel cas Ayotzinapa, Salvador Bravo Bárcenas, va declarar a la Procuradoria General de la República que, des de 2013, l'exèrcit -que té un batalló a Iguala- tenia ple coneixement de la infiltració del crim organitzat a les policies de l'Estat de Guerrero i fins i tot havia fet tasques de protecció d'alguns d'aquests cossos.

La Comissió Nacional de Drets Humans ha confirmat recentment que manca una investigació més exhaustiva del cas, ja que diversos militars relacionats amb els esdeveniments ni tan sols han declarat davant de la justícia. El govern federal també ha refusat que el Grup Interdisciplinari d'Experts Independents, implicat en l'esclarament dels fets, entrevistés els militars que hi van estar implicats o que van presenciar circumstàncies rellevants.

Portaveu dels *normalistes* i supervivent de la matança, Omar García relata que, després del segon atac dels tres que van patir, quan els joves estaven dispersos, diversos soldats els van retenir i els van requisar els mòbils. Sogens García, els deien que ells s'ho havien buscat i ni tan sols van auxiliar els ferits. Ja sigui per acció o per omissió, el paper de l'exèrcit en el cas Ayotzinapa continua sent una incògnita. Els pares i les mares dels estudiants encara demanen que s'obri la base militar d'Iguala perquè els investigadors la puguin examinar. ◀

Narcomilitars

Tot i que el govern hagi mostrat l'exèrcit mexicà com la base de la lluita contra el narcotràfic, a voltes la línia divisòria desapareix. La periodista Anabel Hernández, que ha documentat la història del narcotràfic al seu llibre *Los Señores del Narco*, relata que, durant els anys setanta i vuitanta, els primers traficants, conformats en petits grups, pagaven un impost a les autoritats per poder crear enervants als Estats Units (EUA). Aquests diners van servir perquè el govern financés grups *antisubversius* arreu del país. Una mostra seria la connexió Mèxic-Contra, mitjançant la qual la CIA va permetre que aquests embrions de càrtel passessin cocaïna colombiana als EUA a canvi de finançar els paramilitars a Nicaragua.

De resultes d'aquesta relació entre el *narco* i l'Estat, hi ha multitud de militars esquitxats per la corrupció. És el cas d'Acosta Chaparro i Quirós Hermosillo, responsables de *vols de la mort*; del general Gutiérrez Rebollo, condemnat el 1996 per protegir el cap Amado Carrillo Fuentes, o del general de l'Estat Major Tomás Angeles Dauahare. En aquesta llista, també hi podem trobar Arturo Durazo Moreno, famós repressor que va arribar a ser general de divisió sense haver cursat una carrera militar. L'exemple més recent és el dels soldats d'elit de l'exèrcit, els GAFE, entrenats als EUA i a Israel i que es van convertir en escamots de la mort a sou del càrtel de Los Zetas.

El govern ha reformat els furs militars per evitar l'encobriment dins les forces armades, però la llei resultant ha estat titllada d'incompleta per les organitzacions civils

La matança d'Ayotzinapa encara no s'han aclarit. Malgrat tot, el govern federal ha refusat que un grup d'experts entrevistés membres de l'exèrcit que hi van estar implicats

La **Directa** utilitza els serveis de **foli verd gràfiques**

C/ de la Llibertat 44, Barcelona
foli@foliverd.net

aquest estiu #1 juguem al 600

Radio 6 TERRA

DIVA HOGAR
REPARACIONS 24H
REFORMES

BARCELONA
93.346.86.01
SANT FELIU DE LLOBREGAT
93.105.77.83
www.clubdivahogar.com

bodega **La Risa**

OBRIU CADA DIA
AV. VALLCARCA 81
VIN, VERMUT, TAPES I CERVESSES ARTESANES
-ENTITAT CULTURAL SENSE ANIM DE LUCRE-

Tunísia: esperant el pitjor

El retrocés en drets i llibertats posterior a l'atemptat de Susa deixa poques esperances de supervivència a l'única experiència democràtica de la regió

Santiago Alba Rico
Tunis (Tunísia)

Qualsevol persona que contempli les imatges del jove Seifeddin Rezgui a la platja de Port Kantaoui, a la ciutat de Susa, el passat 26 de juny comprèn de seguida que el fenomen del gihadisme terrorista és quelcom més que una manifestació violenta de radicalització religiosa. Rezgui, entrenat a Líbia, abans animador cultural en hotels turístics, universitari aficionat al hip-hop, sembla un jove completament normal, vestit amb el seu banyador de color negre i la seva llarga cabellera fosca. No porta barba salafista ni la taca de l'oració al front ni vestimenta afganesa; du, això sí, un kalàixnikov amb el qual dispara una i altra vegada, serà i meticulós, sobre turistes que prenen el sol. Va matar 39 persones abans que la policia intervingués i el matés a ell també.

A Tunísia, com a tants altres llocs de la regió, no es produeix una radicalització de l'islam, sinó, com explica l'antropòleg francès Alain Bertho, "una islamització de la radicalitat". Prop de 3.000 joves tunisians han viatjat a Síria i l'Iraq per unir-se a l'Estat Islàmic. És la xifra més alta de tots els països àrabs i se situa una mica per sobre dels 2.000 joves francesos voluntaris. Encara no són molts, però constitueixen l'avantguarda d'una joventut que va somniar amb la revolució democràtica el 2011 i que, si augmenta el caos regional i la repressió governamental, veurà en el gihadisme l'única via rebel cap a la integració, l'autèstima i fins i tot el matrimoni. Perquè, en aquell país, l'atur i el patriarcat es combinen per barrar el pas cap a la vida sexual.

Tàctica de debilitament

L'estratègia dels grups gihadistes és clara i es pot seguir a partir del -diguem-ne- manual d'aquestes organitzacions, *La gestió de la barbàrie*. Una obra firmada amb el pseudònim col·lectiu Abou Bakr Naji. Superades amb èxit les primeres quatre etapes (predicació, anàlisi, assassinats polítics, assalts a controls policials), els gihadistes tunisians haurien passat a "les accions d'immersió" amb l'atemptat al museu del Bardo del mes de març i el de Susa de finals de juny. L'objectiu? Abou Bakr Naji ho explica amb lúcida claredat: debilitar l'Estat i les seves institucions perquè esdevinguin incapaces de gestionar els assumptes públics, es produeixi un "buit" i l'"organització de l'anarquia" s'imposi com una necessitat social. Els darrers atemptats avançats en aquesta direcció, facilitats per la resposta del govern encapçalat per Nidé Tunis i Bejji Caid Essebsi.

Cal recordar que Tunísia és el país on es van iniciar les revoltes àrabs i l'únic de la regió on la intifada va portar a una democratització més o menys real de les institucions, amb la redacció d'una Constitució laica consensuada per una assemblea constituent i la *cohabitació* de partits laics i islamistes al govern. Però aquestes conquestes són molt fràgils, entre altres raons perquè l'*ancien régime*, que mai no va abandonar l'aparell de l'Estat i que ha tornat a través de les darreres eleccions, reproduceix les mateixes polítiques de l'enderroc Ben Ali. A les mesures econòmiques -acords amb els Estats Units i l'FMI, privatitzaci-

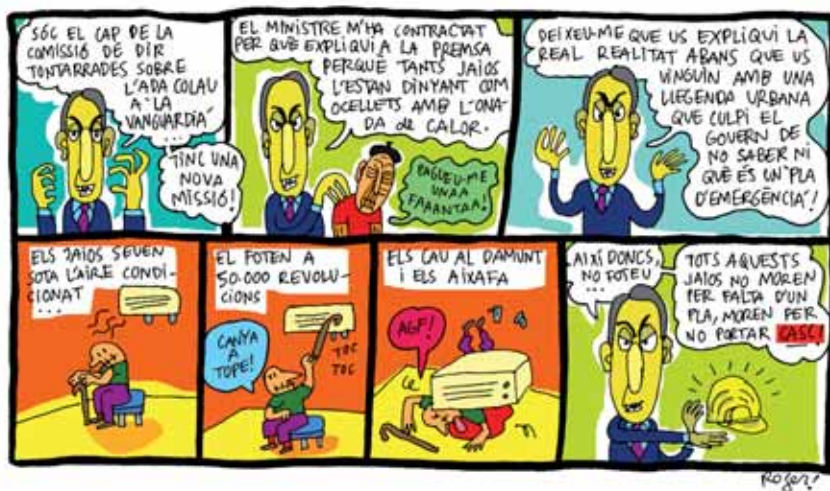
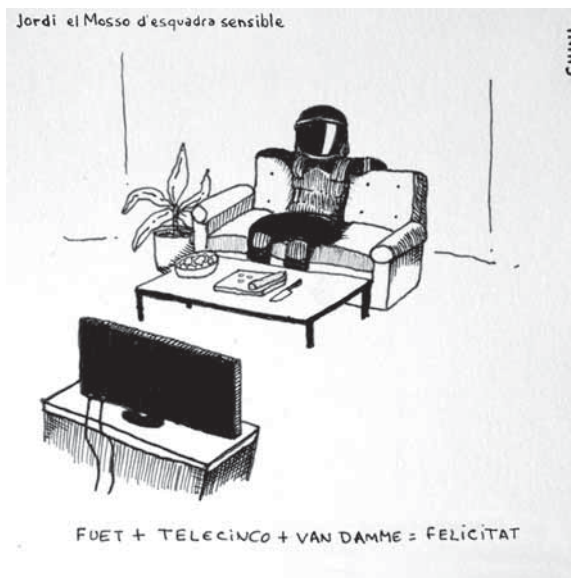
ons i inversió estrangera-, que empobreixen una població més necessitada avui que sota la dictadura, s'hi afegeixen les lleis *lliberticides* promulgades en nom de la *lluita antiterrorista*, que deixen sense efecte la Constitució i legitimen el govern a ulls de les classes mitjanes urbanes, nostàlgiques del passat, però, alhora, radicalitzen els sectors més joves i desfavorits, decebuts després de quatre anys de democràcia.

El govern tunisià ha respost a l'atemptat de Susa tal com volia l'Estat Islàmic: deixant clara la seva incapacitat per gestionar democràticament les institucions. Ha establert l'estat d'emergència, que limita els drets de reunió i manifestació; ha criminalitzat els moviments socials i, molt especialment, la iniciativa ciutadana Ounu-el-petrol (On és el petroli), que exigeix transparència en la gestió dels recursos energètics; ha anunciat la possible il·legalització de partits polítics, com el salafista Hizbu-tahrir, oposat clarament a la violència; ha tancat 80 mesquites; ha detingut 1.500 joves i ha prohibit viatjar a uns altres 15.000; ha militaritzat el país, especialment les zones turístiques, i està tirant endavant la llei de protecció dels cossos de seguretat, que concedeix impunitat a la policia i penalitza qualsevol denúncia dels abusos policials. Això és exactament el que desitjaven els terroristes: aquesta confluència antagònica entre gestors de la barbàrie anuncia una tardor calenta i deixa poques esperances de supervivència a l'única experiència democràtica a la regió. Convé preparar-se pel pitjor. ◀

"Per què han mort?", escrit a les pàgines d'un llibre. És un dels records dipositats a l'hotel Marhaba de Susa, que va ser objecte d'un atac gihadista

El govern ha respost a l'atac de Susa tal com volia l'Estat Islàmic: deixant clara la seva incapacitat per gestionar democràticament les institucions

L'estratègia dels grups gihadistes és clara i apareix a publicacions com 'La gestió de la barbàrie': debilitar l'Estat perquè es produeixi un buit que faci desitjable que prenguin el poder

30

El documental 'El Tren Popular de la Cultura' explica una iniciativa de cultura i ferrocarril del govern Allende

31

Ressenyes del llibre de cròniques armènies 'Heridas del viento' i del provocador film 'Filth'

Nascut a Reus, Josep Lluas va rebre classes a l'Ateneu Català de la Classe Obrera

Quan l'anarquia no portava accent

Josep Lluas i Pujals fou el teòric anarquista català més destacat del segle XIX. Tipògraf, maçó, dirigent obrer, periodista, atleta, poeta, teòric de la literatura, pioner del periodisme esportiu... Avui, oblidat

Jordi Martí Font

@jordimartifont_

A l'obra *La revuelta permanente*, de Baltasar Porcel, l'històric militant anarquista Joan Ferré afirmava que Josep Lluas era una "autèntica potència intel·lectual". Pere Gabriel afirmava, anys després, que "és un dels pocs teòrics hispànics l'obra del qual pot ser contrastada amb la dels teòrics de l'anarquisme europeu del moment". I així és. Autor d'una destacada obra teòrica, Josep Lluas i Pujals va néixer com a sindicalista a la Federació Regional de la Regió Espanyola de l'AIT i dirigí, el 1881, la Federació de Treballadors de la Regió Espanyola (FTRE). Va desenvolupar i introduir a l'Estat espanyol les propostes sindicals anarcocoll·lectivistes formulades per Bakunin a escala internacional. Però aquest personatge, avui desconegut, va ser moltes més coses. A més de ser un teòric, disposava d'una eina molt potent per transmetre les seves idees: el setmanari anarquista *La Tramontana*. Alhora, Lluas era cantant d'òpera, ciclista, gimnasta, poeta, teòric de la literatura i pioner del periodisme esportiu a tot l'Estat... sense cap mena de dubte, un personatge apassionant avui desconegut, pràcticament desaparegut de l'imaginari obrerista col·lectiu i esborrat del catalanisme anarquista que va practicar.

De Reus al món passant per Barcelona

Nascut a Reus el 30 de gener de 1852, Josep Lluas va fer cap a Barcelona als deu anys, quan el seu pare decidí fugir de la "fam del cotó" camí d'una vida millor per als seus. Allà, entrà a treballar com a tipògraf i passà a rebre classes a l'Ateneu Català de la Classe Obrera, on va ser alumne de Clavé. Enmig d'un ambient favorable a les noves idees que recorrien Europa, sobretot a partir de la Revolució de Setembre de 1868, Lluas entrà a la Internacional després del Congrés Obrer de Barcelona, el 1870, amb divuit anys.

El mateix 1870, Lluas inicià les seves col·laboracions periodístiques a *Lo Pontón*, una publicació del republicanisme federal. L'any següent, els fets de la Comuna de París determinaren el seu pas sense retorn -com el de molts altres obrers i intel·lectuals del moment- a l'obrerisme internacionalista, anarquista. A partir d'aquest clar posicionament ideològic, començà a participar en les diverses organitzacions que la seva feina de tipògraf i la seva vinculació sindical exigia, com la Societat de Noògrafs, i assumí tasques de corresponsal del periòdic bakunista *El Condenado*.

La tardor del mateix 1872, Lluas passà a ser el secretari de la Junta Directiva de l'Ateneu Català de la Classe Obrera, que instal·là la seva seu al convent de Sant Felip Neri, mentre s'instaurava la gratuïtat de les classes i s'intentava, per primer cop,

oferir-ne també a les noies. Durant les primeres setmanes del nou règim republicà, Lluas prengué part en un míting multitudinari a la plaça de Catalunya davant de 10.000 persones. El mateix 1873, participà en la batalla de Caldes de Montbui.

De la Restauració Borbònica a la FTRE

El pronunciament de Martínez Campos va estroncar la breu experiència republicana i el Sexenni Democràtic i va obrir pas a la Restauració Borbònica. Les organitzacions obreres van començar a ser perseguides i Lluas es dedicà a fer feines de subsistència com la d'empaperador de parets o conductor de tramvies -en què desenvolupà una certa activitat sindical. A Vilanova i la Geltrú, durant aquests anys, obrí una modesta fabrica de sabó i regentà un teatre.

Quan la repressió s'anà diluint, l'històric líder obrerista català Farga Pellicer el va cridar a la capital. Lluas hi tornà per treballar com a tipògraf a La Academia, la impremta on treballava la plana major de l'anarquisme català dels anys 80 del segle XIX, la majoria maçons, com ell mateix: Antoni Peller Paraire, Eudald Canibell, Anselmo Lorenzo, Emili Hugas, Pere Esteve i Emili Guanyavents... Aquest grup es troba al capdavant, el 1881, de la creació de la Federació de Treballadors de la Regió Espanyola (FTRE), una nova organització sindical, anarquista, federalista i col·lectivista. Lluas n'és devé un dels màxims dirigents i referents, però, alhora, està preparant altres projectes.

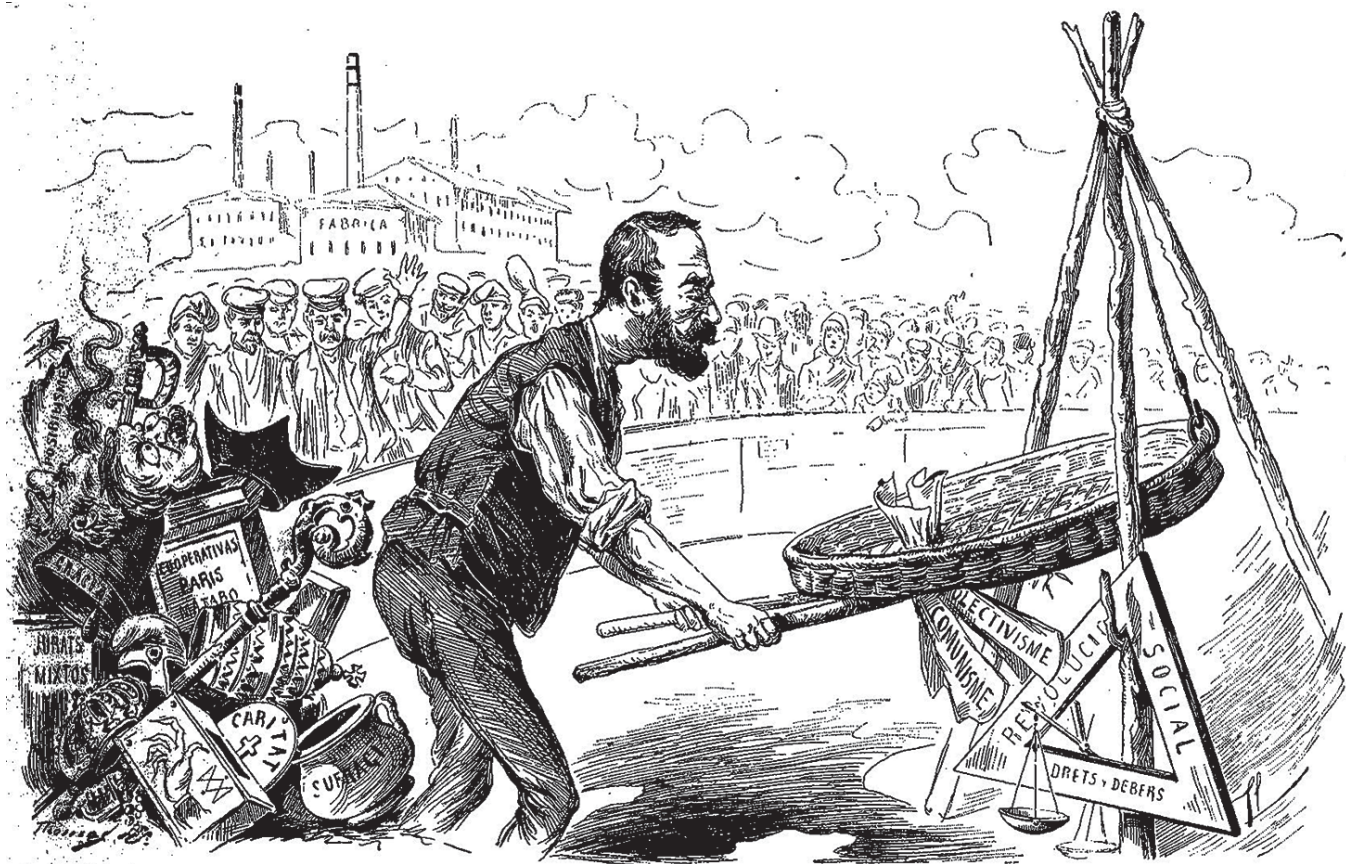
De 'La Teula' a 'La Tramontana'

El 23 d'octubre de 1880, amb 29 anys, Josep Lluas treu el primer número del setmanari *La Teula* a Sant. La publicació i la seva substituta, *La Teula Barcelonina*, van ser suspeses i Lluas optà per treure al carrer una nova publicació, *La Tramontana*. El 12 de febrer de 1881, sortia al carrer el *Pregó* de *La Tramontana*, del qual es van distribuir 25.000 exemplars. Alhora, participava com a cantant del cor en la representació de *La cova dels orbs*, una òpera catalana amb lletra i música de Francesc de Paula Sánchez i Gavagnach. El 1882, a més, publicava *Estudios filosófico-sociales sobre la familia*, el seu primer llibre. L'autor apareix en l'absoluta majoria d'actes i certàmens que aleshores unien la creació literària i l'anarquia, la qüestió social i el periodisme. Així, el 1885, és un dels motors del I Certamen Socialista, una iniciativa que volia incloure la temàtica social als certàmens literaris.

El 18 de març de 1886, Lluas presenta el seu poema "La Revolució" al Teatre Ribes, en el marc d'una Vetllada Socialista

Després de col·laborar en publicacions i d'implicar-se en organitzacions obreristes i anarquistes, Lluas va fundar la publicació 'La Tramontana'

Tot i els seus posicionaments contraris als atemptats amb bomba, va patir empresonaments i tortures que el van conduir a abandonar els ambients militants

LO GARBELL DEL SOCIALISME

Artístic-Literària. Un any després, juntament amb el seu amic Anselmo Lorenzo, és convidat a participar en unes sessions de debat a l'Ateneu Barcelonès sobre *El socialismo, sus relaciones con el progreso*, en què bàsicament es desenvoluparen tesis conservadores. La seva intervenció va ser publicada posteriorment en forma de fullet amb un tiratge de 40.000 exemplars.

Llunas es consolida com un autèntic referent del moviment obrer del moment i les seves conferències i participacions públiques són constants. Creix el seu nombre de seguidors, però també el d'enemics. El 9 d'abril de 1890, és objecte d'un atemptat que l'obliga a deixar-ho tot. Segons denuncià ell mateix, l'atac (amb intenció mortal) va ser organitzat pel sindicat moderat i segons Llunas infiltrat per la policia- Les Tres Classes de Vapor.

Anarquismes i plenitud teòrica i propositiva

De 1890 a 1901, l'anarcocomunisme substituï gradualment l'anarquisme col·lectivista. Enmig d'un context gens favorable a les idees anarcocol·lectivistes, Llunas publica *Questions socials*, un llibre en català en què sintetitza el seu pensament i que esdevé la seva obra més completa tant a nivell d'anàlisi com de propostes.

La repressió contra *La Tramontana* i la negació de la llibertat d'expressió el van portar, en nombroses ocasions, a la presó, on emmalaltí. Però Llunas aprofità la situació per escriure *La Ley y la Clase obrera*, publicat el 1893, una guia d'autodefensa perquè els obrers coneguessin i poguessin exercir els seus drets individuals i col·lectius.

Malgrat el posicionament clar de *La Tramontana* contra els atemptats, la repressió indiscriminada (o no tan indiscriminada) arribà fins al seu director i, l'endemà que Santiago Salvador llancés dues bombes Orsini al Liceu, Llunas va ser detingut i tancat a la presó. En sortir, tornà a publicar *La Tramontana*

Teòric de primera fila

Llunas va expressar les seves idees socials en moltíssims articles, publicats a *La Tramontana* sota els pseudònims Lo Dimoni Gros, Ganxet, Gimnàstic, Pepet Simpàtic, Un Rajoler, Ruc Nafrat, Pere Pau de l'Antònia, Elèctric, Pau de la Laia, W*** i Pau Veritats. Majoritàriament, però, va formular les seves idees socials en diversos llibres de teoria política.

Per ordre cronològic, les obres que recullen el pensament de Llunas, que si que signava amb el seu nom, són:

➤ *Estudios filosófico-sociales sobre la familia* (1882). Conté diversos materials, des d'un xerrades que va fer l'autor en diverses societats obreres fins a un text sobre la qüestió política escrit amb Farga Pellicer. "La Anarquía", un escrit del tercer capítol, va ser inclòs per Robert Graham a una monumental història de les idees anarquistes (*Anarchism A Documentary History of Libertarian Ideas*), al costat de Bakunin o Kropotkin. De la segona edició del llibre, se'n van fer 16.000 exemplars.

➤ *Organización y aspiraciones de la Federación de Trabajadores de la Región Española* (1885). Un dels textos que va guanyar el I Certamen Socialista de Reus. 29 pàgines per descriu-

re com havia de ser l'organització dels obrers que havia de fer possible l'autodefensa de classe i la construcció de la societat anàrquica.

➤ *Del trabajo considerado como vínculo social o fuente de libertad i Bases científicas en que se funda el colectivismo* (1889). Tots dos treballs recollits al llibre del segon Certamen Socialista. Del segon, se'n va fer una tirada de 40.000 exemplars en format fullet.

➤ *Questions socials* (1891). Un volum de 128 pàgines en què l'autor explica el seu pensament polític, econòmic i social, sense deixar d'exposar els seus plantejaments filosòfics, les seves anàlisis i crítiques socials i les seves propostes organitzatives per transformar la societat d'aquell moment i construir-ne una de nova amb unes bases radicalment diferents.

➤ *Los partidos socialistas españoles* (1892). Inclou una proposta sorprenent venint de qui ve: Llunas hi proposa crear un partit des de l'anarquisme. ➤ *La Ley y la clase obrera* (1893). Compendi de lleis i normativa útil per a les societats obreres; inclou un pròleg del mateix Llunas titulat *Literatura obrerista* i la novel·la *Justo Vives d'Anselmo Lorenzo*.

Continua a la pàgina següent >>>

>>> Ve de la pàgina anterior

enmig d'una dura repressió contra el moviment obrer i una resposta violenta, en forma d'atemptats amb bomba, per part dels sectors anarcocomunistes. Lluanas, però, es trobava molt malament de salut i el fort dolor reumàtic que patia el portà, finalment, a no poder-se valer per ell mateix.

El 7 de juny de 1896, una altra bomba, la del carrer Canvis Nous, el sentencià. La seva condemna dels atemptats i la campanya contra el dinamitarisme que va impulsar no van evitar que fos detingut i empresonat, de l'11 al 22 de juny. Tancat a Montjuïc, fou torturat brutalment i, en sortir, abandonà els ambients obrers militants.

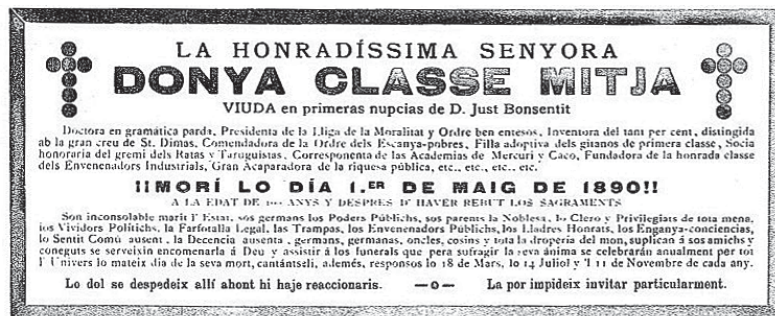
El periodisme esportiu i la mort

Lluanas girà el focus d'atenció cap a l'esport i esdevingué periodista esportiu, uns dels primers de l'Estat. Va entrar a la redacció de *Barcelona Sport* fins que, el 1899, decidí tancar la publicació i fondre-la amb el gran setmanari esportiu del moment, *Los Deportes*, que acabà comprant i dirigint. El 25 de maig de 1905, morí a conseqüència de diverses malalties que arrossegava de feia temps.

L'existència de Josep Lluanas -i segurament el seu oblit també- i l'amplitud i la importància de la seva obra assagística, periodística i literària de creació són la constatació que els dos *inconfornismes* del segle XIX de què parlava Joan Fuster al seu estudi *Literatura catalana contemporània*, l'anarquisme i el catalanisme, es van trobar i, fins i tot, que ho van fer en la mateixa persona, en les mateixes persones.

Destacat: L'existència de Josep Lluanas és la constatació que l'anarquisme i el catalanisme, els dos *inconfornismes* del segle XIX segons Fuster, es van trobar i, fins i tot, que ho van fer en les mateixes persones.

Alhora, l'existència d'un projecte d'hegemonia cultural obrera escrit en català com el que Lluanas i una part del moviment obrer van desenvolupar durant el segle XIX obre nous interrogants que ens cal plantejar per arribar a entendre en tota la seva complexitat la societat catalana d'aquella època, els moviments obrer i catalanista que s'hi desenvoluparen, la Renaixença, la importància de l'anarquisme en l'àmbit cultural i ideològic i la penetració de les seves propostes en àmplies capes socials. ♦

El catalanisme de cap Estat

Lluanas es va posicionar continuadament contra el catalanisme i contra la Renaixença i sempre qualificava els seus impulsors de "conservadors". Les seves actituds de defensa aferrissada de la llengua catalana, però, el situen dins el catalanisme; això sí, un catalanisme particular: popular i, alhora, anarquista, federalista i de base antiestatista.

El catalanisme possible per als obrers, segons Lluanas, havia d'estar basat en el respecte a l'autonomia i als individus, sense predicar l'odi entre les persones fossin d'on fossin: s'havien d'aplicar els principis d'autonomia i d'independència arreu. Es tracta, és clar, d'una reformulació i

una ampliació dels principis federals de Pi i Margall. És el que *La Tramontana* qualifica de *catalanisme sensat* i que l'autor caracteritzava dient: "El catalanisme sensat, digne, il·lustrat, amb veritable raó de ser, no pot ser altre que el que vol la independència catalana igual que la de Castella, la d'Andalusia i la de tot arreu, no tan sols d'Espanya sinó la de tot el món civilitzat, perquè en resulti la fraternitat universal en tota la família humana, i no aquestes predicacions d'odis patriòtics que ens volen fer odiar el francès, rus o alemany per no ser espanyol; el castellà per no ser català; el de la província de Tarragona o de Lleida per no ser de la de Barcelona".

On podem trobar Lluanas avui?

Només existeixen dos estudis publicats i accessibles dedicats a la figura i l'obra de Josep Lluanas. D'una banda, tenim el llibre de Manuel Vicente Izquierdo *Josep Lluanas i Pujals. La Tramontana i el lliure pensament radical català*, publicat per La Rosa de Reus el 1999, que inclou part de la tesina de llicenciatura de l'autor. De l'altra, *La poesia obrerista de Josep Lluanas*. Un intent d'estètica anarquista en la literatura catalana del segle XIX, de Jordi Martí Font, publicat pel Centre d'Estudis Reusencs, que recull un dels capítols de la seva tesi doctoral, dedicada a l'anàlisi de la biografia i l'obra completa de l'anarquista reusenc i que serà publicada els propers mesos i anys.

D'altra banda, des de fa poques setmanes, el Centre de Documentació Antiautoritari i Libertari ha penjat la col·lecció completa de *La Tramontana* en PDF

http://www.cedall.org/Documentacio/Catala/cedall103550000_La%20Tramontana.htm

'La Tramontana', periòdic vermell

Jordi Martí Font
@jordimartifont_

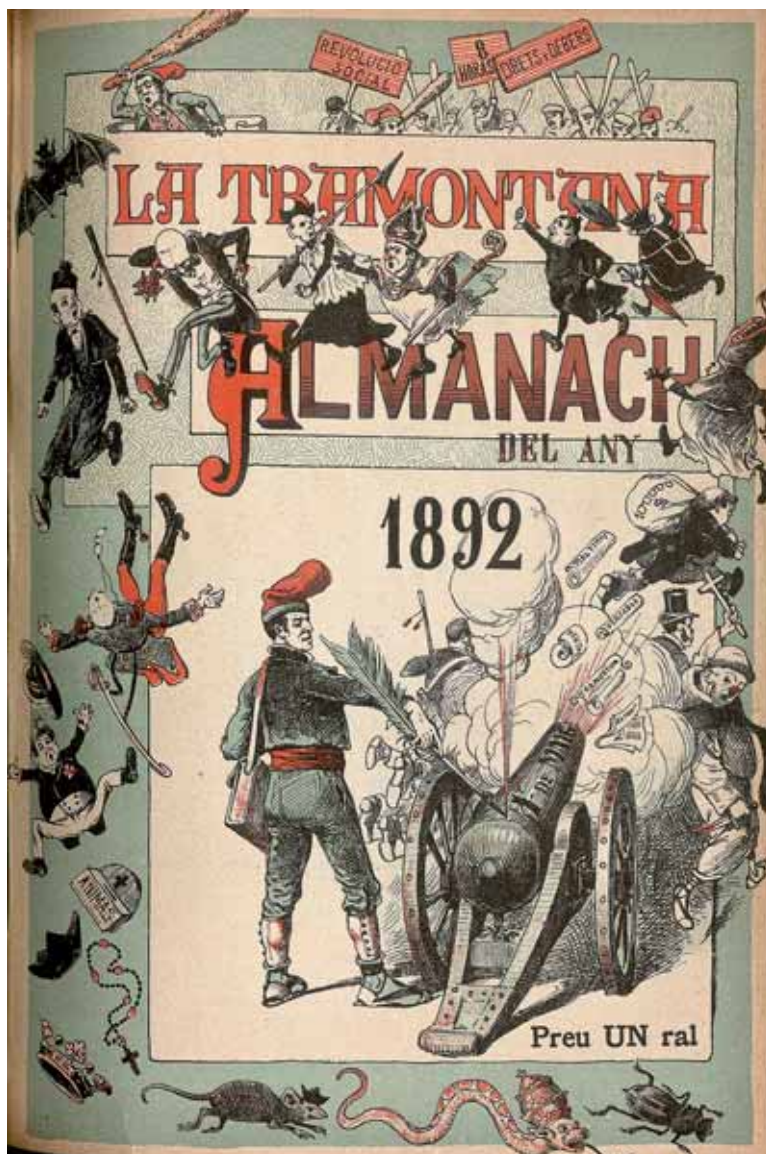
La *Tramontana* és la gran obra de Josep Lluas i, alhora, també una de les dues úniques publicacions obreres anarquistes escrites en català del segle XIX; l'altra és la valenciana *El Chornaler*. La *Tramontana* arribà als 717 números i sortí durant un període de setze anys, cosa que la converteix en el periòdic anarquista del segle XIX que va durar més a tot l'Estat espanyol.

La publicació imprimia una mitjana de 4.000 exemplars setmanals i, en números extraordinaris, arribava als 7.000 o 8.000. Aquests exemplars es venien a Catalunya (Lleida, Falset, Balaguer, Figueres, Valls, Cervera, la Bisbal, Caldes, Tortosa, Badalona, Sant Feliu de Llobregat, Móra d'Ebre, Balaguer, Vilafranca...), però també a les Balears (Palma), al País Valencià (Alacant i Benicarló) i, fins i tot, a la Catalunya del Nord (Perpinyà). Per tant, la seva àrea de difusió eren els Països Catalans.

La *Tramontana* barrejà diversos ingredients que convertiren la publicació en un producte molt especial. Emprava l'humor en totes les seves formes per plantar cara als que Lluas qualificava d'*enemics* de l'obrer: burgesos, capellans, militars, polítics... Alhora, no deixava de banda la cura estètica de cadascun dels números. A simple vista, sense entrar en els continguts ni fer-ne una anàlisi a fons, podia semblar una publicació satírica i prou. A mesura que s'anava llegint, però, anava obrint espais ideològics progressistes al públic lector, que anaven des del republicanisme fins a l'obrerisme anarquista del moment. Tot això, embolcallat d'anticlericalisme i d'una crítica al sistema polític de la Restauració i la corrupció que li era pròpia.

Les reaparicions de *La Tramontana* han estat diverses, ja sense Lluas al capdavant. El 1903, aparegué una primera reposició que utilitzà les mateixes planxes, els mateixos gravats i la mateixa capçalera que la revista original, amb l'oposició de Lluas. El 1907, aparegué la segona reposició; el 1913, la tercera, amb Salvador Seguí al capdavant. Les darreres represes van ser el 1979, el 2000 -en format de butlletí electrònic- i com a publicació de la Federació de Sindicats de la CGT del Camp de Tarragona.

Hi ha dues capçaleres estretament relacionades amb *La Tramontana* que també van ser dirigides per Lluas: *La Sardana* i *L'Almanac de La Tramontana*. La primera va ser utilitzada per poder continuar publicant durant les vuit setmanes en què *La Tramontana* va estar prohibida, entre 1881 i 1882. Pel que fa a l'almanac, era una publicació especial que va sortir en set ocasions, els anys 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893 i 1896. Els almanacs eren revistes de primera línia des del punt de vista estètic, amb portades de color, gravats excel·lents i unes tipografies molt acurades. Cadascun incloïa un calendari ideològic diferent: el de 1888 era un calendari liberal i incloïa efemèrides relacionades amb científics, metges, novel·listes, poetes... El de 1889 era un calendari republicà; el de 1890 va ser el calendari positivista; el 1891, el socialista, etcètera. ◀

La revista també publicava almanacs amb portades de color i un disseny acurat

Literatura obrerista, poemes i un conte

Josep Lluas va desenvolupar una estètica literària anarquista que ell volia popular, amb un evident contingut social, crític i propositiu. Aquesta estètica va ser pensada, teoritzada i expressada en diversos textos i a través de part de la seva obra teòrica. Alhora que escrivia sobre l'organització obrera, el pensament anarquista i la crítica social, tractava sobre com havia de ser i quines ca-

racterístiques havia de tenir la literatura obrerista. A partir d'aquestes teories i de la pràctica que suposava la publicació de poemes propis i de molts altres autors a *La Tramontana*, Lluas mostra un programa clar per aconseguir l'hegemonia cultural per a la classe obrera com a part d'un programa revolucionari total. La intenció era subvertir l'ordre establert i construir-ne un altre de ben

diferent, basat en els principis de la llibertat, la igualtat i la solidaritat plenes.

S'han localitzat prop de 200 poemes de l'autor. Un d'ells, "La Revolució", evocava clarament la Comuna de París i va ser publicat en un llibre a part amb dibuixos de Moliné. Alhora, Lluas és el primer escriptor català que publica un text literari utòpic, concretament, el conte "Amoria", el 1896.

Les vies de la memòria

El documental 'El Tren Popular de la Cultura' explica una de les iniciatives culturals del govern de Salvador Allende

El Tren Popular de la Cultura volia garantir l'accés de la població xilena a la cultura. A l'esquerra, un moment de la gravació del documental

Joan Gener Barbany
@en_joan

La metàfora del tren per explicar el fet artístic i la seva potencialitat cultural és, si més no, suggeridora. En un vagó de tren, persones conegudes i estranyes comparteixen un espai i un temps -un context- mentre es desplacen a territoris nous o llunyans -a imaginaris vivencials i simbòlics. La potencialitat d'aquesta trobada en un entretemps en moviment permet establir relacions, remirar el paisatge, parlar del camí que pren cadascú o baixar a qualsevol lloc i començar a formar part d'aquella nova realitat. A més, es fa sobre uns seients i unes vies que altres han utilitzat i que altres utilitzaran.

És precisament això el que enganxa del documental *El Tren Popular de la Cultura*. L'equip de la periodista i directora, Carolina Espinoza Cartes, és capaç d'explicar l'experiència que va suposar una de les concrecions de la mesura 40 del programa de govern de la Unitat Popular xilena de Salvador Allende. Sense dubtar-ho, la cineasta assegura que el projecte sorgeix de "la necessitat de rescatar l'alegria del govern d'Allende i de mostrar mesures concretes del seu govern".

Un projecte connectat a les vies i a la pedagogia

Va ser una de les primeres mesures i es va situar en el context de l'ambiciosa política impulsada per l'administració allende. El Tren Popular de la Cultura era un projecte més d'una política cultural que s'articulava a partir de la creació d'escoles d'art a totes les províncies i que tenia com a projecte final el naixement de l'Institut Nacional de les Arts i la Cultura.

Allende ja havia fet un Tren de la Salut i havia usat aquest mitjà de transport per arribar a tot el país durant la campanya

electoral. Entenia que l'art era un instrument de construcció cultural i, rebutjant la premissa elitista de *l'art per l'art*, va fixar el seu posicionament a partir d'una idea tan senzilla com contundent: l'art de i per a totes.

A l'Estat espanyol, durant la Segona República, s'havien dut a terme les Misiones Pedagógicas o el Teatro de la Barraca de Lorca; el moviment obrer de base havia apostat per la cultura com a eina d'emancipació i de classe. Abans, durant la Revolució Russa, els trens d'agitació també havien deixat un llegat per explorar. L'experiència del Tren Popular de la Cultura va ser la combinació del recipient, el tren com a element de difusió modern, amb el del contingut pedagògic: l'aposta per garantir que tothom, especialment les classes populars i les poblacions allunyades de les ciutats, tingués accés a les expressions artístiques.

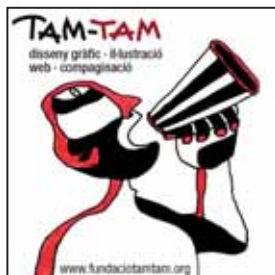
Un testimoni que assenyalava el present i mira el futur

En una hora, el documental ressegueix els viatges d'aquell projecte amb testimonis, materials i llocs. Carregat d'artistes plàstics, d'escriptors i de poetes, de músics i d'actrius, de titellaires i ballarines, el tren anava de població en població i oferia una programació diversa per a tots els públics.

Lluny de la mera exhibició i de la desconexió amb el públic, moltes artistes es relacionaven amb col·lectius d'art local, es dedicaven a recollir expressions pròpies de les habitants i, alhora, posaven en escena conflictes quotidians. En un país desigual, s'havien de guanyar un públic poc acostumat a gaudir d'espectacles intencionats; alhora, la diversitat cultural no

es podia obviar, fet que provocava una adaptació i un diàleg constants que enriquien el projecte. Aquest era el paper d'unes artistes que assumien el seu rol en la transformació social i política del projecte d'unitat popular xilè.

Carolina Espinoza assegura que el film posa en relleu la voluntat política que entén "l'expansió de la cultura com a instrument del canvi". Suposa, també, la continuació d'un camí iniciat amb *La alegría de los otros* (2009) i que se suma a les veus que reclamen un procés constituent xilè. La realitzadora ha volgut contribuir al canvi social i polític amb un documental que "tracta de fets històrics que han de provocar una reflexió sobre el passat i el present i han de mostrar que no existeix una sola interpretació de la història, sinó varies". ◀

RESSENYES

Cançó d'amor per a un país-relat

Jordi de Miguel Capell
@jordidemiguel

Ras i curt: *Heridas del viento* és el llibre que haguéssim volgut escriure tots els que hem conegut Armènia. O, almenys, tots els que estimem el periodisme narratiu i preguem, en cas de dubte, a Sant Ryszard Kapuściński. La seva autora és Virginia Mendoza, una jove periodista i antropòloga que, un bon dia, va embarcar-se en un programa europeu per a l'estudi de les minories ètniques del país. D'aquella estada, sorgeix aquest llibre: 27 cròniques a cavall de la literatura de viatges i el relat antropològic, que, per la seva qualitat, bé podrien haver anat més enllà de l'autoedició. L'obra està dividida en quatre seccions. A la primera, "Silencios", és on es percep la mirada neta i assedegada de la novvinguda. Mendoza ressegueix amb la polpa dels dits els pilars de la cultura armènia (la llengua, l'absència, la memòria), però també viatja als racons més insòlits del país. Coneix els molokans, els místics bevedors de llet del nord, i visita les comunitats yazidites: se li obren totes les portes.

És tan profunda la humilitat amb què Mendoza s'aproxima al país que, a la següent secció, fa un pas al marge per cedir lloc a documents i testimonis sense filtres. Ho fa com dient: "Gent, hi ha

dolors en els quals no es pot intercedir": "Voces" parla de l'Armènia que "no ha deixat de cruixir", la del genocidi del milió i mig, la del terratrèmol de 1988, la de la guerra de Nagorno-Karabakh. Després vindran les "Estelas", un recull de textos on la tendresa es concentra en allò que és singular: la dona que col·lecciona déus pagans; l'arqueòloga que troba la sabata més antiga de la història; l'home que excava un túnel sota casa. Com diu el cronista Ander Izagirre al pròleg (tot un segell de garantia), Mendoza acaba convertint-se en un personatge més, "algú que investiga i s'obsessiona, algú que conserva i narra". Així és Armènia, un país-relat que només tolera mirades capaces de ballar, riure i plorar sobre les "Líneas" (darrera secció) que l'entrecreuen. Ras i curt: mel cròniquera, vaja. ◀

LLIBRE

Heridas del viento. Crónicas armenias con manchas de jugo de granada

Autora: Virginia Mendoza

Editorial: Autoedició

Pàgines: 239

Mirada tragicòmica a una societat nauseabunda

Ignasi Franch
@ignasifranch

Bruce Robertson, un policia violent i drogoaddicte amb problemes matrimonials, busca un ascens amb què afermar l'estabilitat familiar i està disposat a manipular i mentir per aconseguir-lo. Aquest és el punt de partida de *Filth*, adaptació de la novel·la homònima d'Irvine Welsh (*Trainspotting*). El camí narratiu ja s'inicia en un infern personal i baixa més graons per relatar l'embrutiment d'un agent, misogin i racista, que fereix per ascendir laboralment... i també sense motiu aparent. La seva maldat, però, té quelcom de revelador: possibilita que altres personatges deixin aflorar pensaments i desitjos que normalment amaguen sota màscares de convencions i tabús socials. El protagonista serveix de catalitzador per oferir una sacsejada d'acidesa, un crit de repugnància vers la societat. Parteix de l'estament policial i va més enllà, perquè qualsevol relació humana es pot convertir en quelcom provocador, extrem, terrible. Una de les amants del protagonista aprofita que aquest està drogat per violar-lo i asfixiar-lo fins a deixar-lo inconscient... després que el marit d'ella, company d'ell, intenti suïcidar-se

en conèixer la relació que mantenen; en plena anòxia, Bruce imagina que practica sexe amb Hitler.

En el seu primer tram, la narració pren forma de comèdia negra; a poc a poc, però, apareixen els traumes i els problemes psiquiàtrics del personatge principal, que incorporen elements dramàtics al gran guinyol. Els inicis del film, més al servei d'un nihilisme *no future* que d'una sàtira, conformen un entreteniment trasbalsador; la progressiva definició de Bruce com a botxí-víctima acaba de convertir el relat en un carrusel d'estímul contradictoris. La proposta pot recordar la recent *Nightcrawler* per la seva representació àcida d'una societat malalta a través d'un individu al límit. Però el film de Dan Gilroy partia de la psicopatia antisocial impresa en els discursos de l'autosuperació i l'èxit a qualsevol preu; *Filth*, en canvi, no té un eix temàtic, artíficiós o no. La pel·lícula no assenyalava un fil concret a partir del qual representar realitats indesitjables que cal desactivar, sinó que riu i plora simultàniament, com el seu protagonista trastocat, per una societat absurda. ◀

DVD / BLU-RAY

Filth

Director i guionista: Jon S. Baird
Durada: 97 minuts

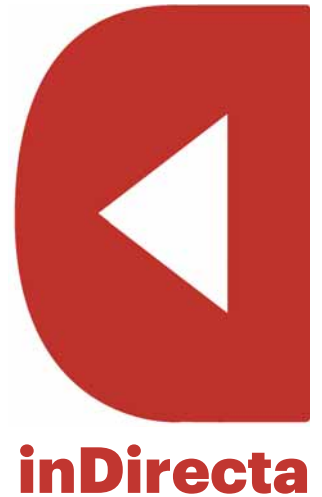
FENT TAVERNA
Tavernes Populats i Combatives
La Taverna
RUSSAFA - VALÈNCIA
Carrer Dénia, 18 | 605 838 299

COOPERATIVA AUTOGESTIONÀRIA
www.laciutatinvisible.coop
ATREVEIX-TE A IMAGINAR-LA

una altra economia és necessària
una altra forma d'estalviar ja és possible
coop57
serveis financers ètics i solidaris
www.coop57.coop

ger ENTITAT CULTURAL I ESPORTIVA
C/ del PI 25, Ribes (Garraf), Països Catalans
08810. Tlf: 93 896 12 00. ger@mesvilaweb.com
...aquest estiu posem la directa amb la nova web
www.entitatger.cat

KAMILOSETAS MUSKARIA
distribuidora llibertària
www.nodo50.org/kamilosetas
kamilosetas@nodo50.org

/ FLORIAN WILDE

“El moviment kurd pot ser un mirall per altres lluites d'alliberament”

Florian Wilde

A molts països de l'Orient Mitjà, la 'primavera àrab' s'ha transformat en l' 'hivern àrab'. L'únic exemple on s'entreveu una nova societat alternativa són els territoris autònoms de Rojava, al nord de Síria, habitats majoritàriament per població d'origen kurd. Hi ha possibilitats que aquesta experiència impregni l'esquerra àrab?

Ja està passant, si bé no tant com desitjariem. La meua impressió és que l'esquerra àrab encara està enclaustrada en conceptes del segle xx, en el nacionalisme i en la fixació per crear un Estat. En canvi, a Rojava, la discussió es mou en altres paràmetres, com ara l'estratègia per articular un confederalisme democràtic -teoritzat pel president del Partit dels Treballadors del Kurdistan (PKK), Abdullah Öcalan, i que el moviment kurd ha començat a desenvolupar-, que podria obrir noves perspectives. Com a esquerra kurda, ens hauríem d'esforçar per donar a conèixer aquesta proposta.

Ets la presidenta del Centre Kurd pels Assumptes de la Dona a Erbil, un grup que vol incidir a tot el Kurdistan i promoure l'intercanvi d'experiències arreu de la regió. Quin balanç en fas?

Cal recordar que som una organització força jove, fundada només fa un any. La nostra feina consisteix a enfortir les relacions entre les organitzacions de dones situades a cadascuna de les quatre parts en què està dividit el Kurdistan i, paral·lelament, establir unes bases sòlides per treballar en comú des de la nostra diversitat. L'objectiu és consolidar un front unit de dones del Kurdistan, indispensable en un moment en què cal reaccionar davant la terrible ofensiva d'Estat Islàmic. Hem de defensar la nostra dignitat, el nostre poble i els nostres valors.

És la prioritat que us guia actualment?

També intentem transmetre l'experiència del nostre moviment a altres zones de l'Orient Mitjà, més enllà del Kurdistan. Si fa

dècades Europa havia estat el focus del treball exterior kurd, avui, aquest focus és l'Orient Mitjà, que adquireix un rol central per a nosaltres. En aquest sentit, el confederalisme democràtic que estem construint a Rojava -basat en els principis de l'autogestió, l'ecologia i l'emancipació de les dones- pot ser un referent vàlid per a altres lluites presents a la zona. Potser els pobles que van viure la *primavera àrab* no estaven prou preparats per tirar endavant un procés d'aquestes característiques. Però tenim el convenciment que participaran en la següent onada de canvis i faran seu aquest model.

Per l'esquerra kurda, quina rellevància va tenir el Fòrum Social Mundial (FSM) que es va celebrar el març passat a Tunísia?

Vam comprovar que el model de societat que plantegem havia adquirit un significat creixent els últims anys. Aquest fet ens va permetre presentar-nos i contrastar el projecte amb tota mena de col·lectius i moviments socials arribats d'arreu del món. Va ser una trobada molt important i, estratègicament, ens va servir per establir aliances i difondre la nostra lluita.

És veritat que els principis del socialisme estan en reculada i s'imposen altres plantejaments ideològics dins l'esquerra kurda?

No crec que ens n'hàgim apartat. L'esquerra del moviment kurd d'alliberament sempre ha estat influenciada pel socialisme i, encara avui, s'inspira en aquest ideari. No obstant això, procurem reformular-lo i repensar-lo per connectar-lo amb les diferents lluites que emergeixen a l'Orient Mitjà. Després de constatar la derrota de l'anomenat *socialisme real*, hem reconduït el moviment kurd cap a nous conceptes d'arrel socialista, com ara el comunisme, el confederalisme democràtic i l'autonomia democràtica. En el fons, ens referim a una forma de socialisme democràtic adaptada al segle xxi. ♦

Meral Çiçek
Activista kurda

Actualment, la nació kurda es troba immersa en el combat contra Estat Islàmic a l'Orient Mitjà. En paral·lel a aquesta situació, fa dos anys va constituir una regió autònoma al nord de Síria (Rojava), on s'aplica un projecte polític basat en el confederalisme democràtic, un model que té un dels seus pilars en la igualtat de gènere, el comunitarisme i l'ecologia. Meral Çiçek és una de les protagonistes d'aquesta revolució en curs. Presidenta del Centre Kurd pels Assumptes de les Dones a Erbil (Kurdistan iraquiana), ha creat -juntament amb altres companyes- uns espais de treball autònom i d'organització des dels quals difonen el pensament feminista i activen mecanismes d'autodefensa popular. Una prova d'això és la guerrilla de dones, un vector clau en la lluita d'alliberament a Kobane, població del nord de Síria convertida en símbol de l'apoderament d'aquest poble silenciats.